

SOSON PETO

Soson rautatiepysäkillä vuonna 1953 tapahtunut ryöstömurha ja sitä seurannut julkinen keskustelu kuolemanrangaistuksesta

Joensuun yliopisto
Yhteiskunta- ja aluetieteiden
tiedekunta
Historian oppiaineryhmä
Suomen historian Pro gradu
-tutkielma
Huhtikuu 2009
Pia Suo-Yrjö

JOENSUUN YLIOPISTO, TUTKIMUSTIEDOTE

Tekijä: Pia Suo-Yrjö

Opiskelijanumero: 168210

Tutkielman nimi: Soson peto -Soson rautatiepysäkillä vuonna 1953 tapahtunut ryöstömurha ja sitä seurannut julkinen keskustelu kuolemanrangaistuksesta

Käsikirjoituksen nimi: Soson peto

Tiedekunta/oppiaine: Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta, Suomen historia

Sivumäärä: tutkielma 57 + 4 liitettä, käsikirjoitus 23

Aika ja paikka: huhtikuu 2009, Joensuu

Audiovisuaalinen opinnäytetyö käsittelee Muhoksessa, Soson rautatiepysäkillä tapahtunutta ryöstömurhaa ja sitä seurannutta julkista keskustelua kuolemanrangaistuksesta. Väinö Kalevi Kilpiäinen tunkeutui pitkäperjantaina 3.4.1953 Soson pysäkkirakennukseen tarkoituksenaan räjäyttää lipputoimiston kassakaappi ja ryöstää siellä säilytettävät rahat. Huonosta valmistelusta johtuen hän tuli rikospaikalla yllätetyksi, minkä seurauksena hän tappoi mukaansa varaamallaan tumpurin vasaralla kaikki rakennuksessa olleet henkilöt. Surmansa saivat pysäkinhoitajapariskunta, heidän tyttärensä ja pieni pojantytär. Teko järkytti koko Suomea ja siitä uutisoitiin näyttävästi. Pian sanomalehtien yleisönosastoille ilmestyi kirjoituksia, joissa tekijälle vaadittiin kuolemanrangaistusta. Kuolemanrangaistuskeskustelu sai ajanoloon suuret mittasuhteet ja se levisi yleisönosastoilta muillekin areenoille.

Audiovisuaalinen opinnäyte koostuu kahdesta osasta. Tieteellinen osa käsittelee varsinaisen tutkimuksen, kun taas käsikirjoitusosassa tieto on muokattu populaarimpaan suuntaan tekemällä siitä dokumenttielokuvan käsikirjoitus. Dokumentin käsikirjoitus valmistui Joensuun yliopiston tarjoamassa Tat Jouko Aaltosen vetämässä käsikirjoituskoulutuksessa, joka oli yhden lukuvuoden mittainen.

Sekä tutkimuksessa, että käsikirjoituksessa on kuvattu Soson ryöstömurha ja sitä seurannut julkinen keskustelu kuolemanrangaistuksesta. Tutkimuksen pääasiallisena lähteenä ovat sanomalehdet. Uutisointia on seurattu Kalevasta, Helsingin Sanomista, Uusi Suomesta sekä Ilta-Sanomista. Yleisönosastokirjoitusten osalta tutkimuksen selkärangan muodostavat Helsingin ja Uusi Suomi. Rikoksen kuvauksen osalta pääasiallinen lähde on Oulun lääninrikospoliisikeskuksen poliisitutkintapöytäkirja numero 34/53. Tutkimuksessa hyödynnetään sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä.

Soson ryöstömurha on Suomen rikoshistoriassa poikkeuksellinen tapahtuma. Sen aiheuttama kohu kuolemanrangaistuksen palauttamisesta selittyy osittain sillä, että teko myös tapahtui poikkeukselliseen aikaan. Suomi eli sotien jälkeisestä jälleenrakennuksen aikaa ja riemuvuoden 1952 jälkeen tulevaisuus näytti valoisaalta. Rikosluvutkin olivat kääntyneet laskuun. Soson tapahtuma katkaisi ikävällä tavalla positiivisen kehityksen Suomessa. Neljän ihmisen murhaaja ei kaivannut armoa. Kuolemanrangaistus oli poistettu Suomen laista rauhan ajan rikoksesta tuomittavana rangaistuksena reilut kolme vuotta aiemmin ja nyt se olisi haluttu takaisin. Lakimuutosta ei eduskuntakyselystä huolimatta tapahtunut. Sen sijaan kuritushuonerangaistuksen täytäntöönpanoon tuli tiukennuksia.

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	4
2 Tutkimuksen kehykset	6
2.1 Tutkimustehtävä	6
2.2 Tutkimusaineistot ja menetelmät	8
2.3 Tutkimusperinne	11
3 Tapahtumat huhtikuussa vuonna 1953	13
3.1 Pitkäperjantain murhenäytelmä	13
3.2 Apuvoimia Oulusta – poliisitutkinta	16
3.3 Sekatyömies Kilpiäinen	19
4 Ajankuva 1950-luvulla	24
4.1 Toiveikas tulevaisuus	24
4.2 Muhos mielenkiinnon keskipisteenä	25
4.3 Rikollisuuden laskeva suuntaus	27
5 Sanomalehdistö	29
5.1 Rikosuutisoinnin lähtökohdat	29
5.2 Kammottava verityö – Soson tapauksen uutisointi	31
6 Kansalaiset kuohuksissa – Soson tapauksesta käyty julkinen keskustelu	36
6.1 Kuolema ihmispedolle	36
6.2 Ovatko lakimme liian lempeät?	42
6.3 Vähälläpä neljän ihmisen murhasta pääsee	47
7 Yhteenveto	50
Lähteet ja kirjallisuus	52
Liitteet	

1 Johdanto

”Johan on ihme, ettei Suomessa saada murhaajille, lapsenraiskaajille ym. roistoille sellaista lakia, että se olisi tosiaankin laki. [--] Roistomaisia tekoja seuraa niin mitätön rangaistus, että pienellä levolla täysihoidossa radioineen, seurusteluhuoneineen, kerhoineen, askarteluineen, kanttiineineen ym. harrasteluineen roisto vain lepää ja punoo valmiiksi uusia kauheuksia saaden vielä oppiakin seurusteluhuoneessa toisilta samanlaisilta. [--] Kenen luullaan surevan sitä, jos tuollaiset hylkiöt passitetaan aamuhämärässä pois. Silmä silmästä, hammas hampaasta .[--]”¹

Nimimerkki ”kunnollisten ihmisten puolesta” kiteytti Helsingin Sanomissa (HS) 18.4.1953 julkaistussa yleisönosastokirjoituksessaan useiden suomalaisten päällimmäisinä olevat tunnot häikäilemättömiä rikollisia kohtaan. Pari viikkoa aikaisemmin Oulun läheisyydessä sijaitsevassa Muhoksen kylässä oli paljastunut järkyttävä henkirikos. Soson rautatiepysäkkirakennus oli joutunut pitkäperjantai-iltana 3.4.1953 ryöstön kohteeksi ja samalla oli surmattu kaikki rakennuksessa olleet neljä henkilöä. Surmansa saivat pysäkinhoitajapariskunta, heidän 18-vuotias tyttärensä ja kuusivuotias pojantytär. Kaikki olivat kohdanneet kuollessaan järjetöntä väkivaltaa. Heidät oli lyöty hengiltä useilla vasaraniskuilla.²

Tapaus herätti runsaasti hämmennystä ja jopa vihan tunteita paitsi paikkakuntalaisissa myös ihmisissä ympäri koko Suomen. Teon julmuus oli käsittämätöntä ja varsinkin viattoman kuusivuotiaan surmaaminen aiheutti ihmisissä inhon tunteita. Erityistä pahennusta aiheutti se, että uhreiksi valikoituivat murhaajalle ennestään täysin tuntemattomat ihmiset, jotka lisäksi surmattiin omaan kotiinsa kirkollisena juhlapyhänä. Soson murhenäytelmä palautti suomalaiset maan pinnalle riemuvuoden 1952 jälkeen. Sotakorvaukset oli saatu tuolloin maksettua, olympialaiset oli järjestetty Helsingissä ja Muhos oli tullut kuuluisaksi miss Universumiksi valitusta Armi Kuuselasta³. Pääsiäispyhien jälkeen Muhos oli jälleen otsikoissa.

Sanomalehtien välityksellä tieto tapahtuneesta levisi maan laajuisesti ja poliisitutkintaa seurattiin lehtijuttujen avulla herkeämättä. Poliisi julkaisi lehdissä murhaajan tuntomerkit ja tiedotti hänen

¹ Helsingin Sanomat (HS) 18.4.1953.

² Antikainen 1977, 391–393.

³ Kuisma 2008, 11; Heinonen 2008, 112.

mahdollisista liikkeistään. Ennen tekijän kiinnijäämistä Muhoksen ja lähiseudun asukkaat olivat jatkuvasti varuillaan. Myös Ruotsin puolella ihmiset pelkäsivät, sillä joukkomurhaajaksi ristityn rikollisen pelättiin paenneen rajan taa. Piinaa ei kuitenkaan kestänyt viittä päivää kauempaa, vaan 8.4.1953 poliisi pidätti teoista 23-vuotiaan sekatyömies Väinö Kalevi Kilpiäisen.⁴

Hyvin pian tapahtuman jälkeen eri sanomalehtien yleisönosastoille alkoi ilmestyä tuohtuneiden kansalaisten kannanottoja asiasta. Kirjoituksissa peräänkuulutettiin ennen kaikkea tarpeeksi ankaraa rangaistusta Soson petomaiselle⁵ murhaajalle. Mikään muu rangaistus ei kirjoittajien mielestä tullut kysymykseenkään kuin kuolemanrangaistus. Tällaisten rikollisten sysääminen veronmaksajien kontolla valtion vankilaan täysihoitoon nähtiin suurena epäkohtana. Päättäjiltä vaadittiin toimia. Suomen rikoslaista kuolemanrangaistus oli poistettu rauhan ajan rikoksista säädettävänä rangaistuksena vasta muutama vuosi ennen Soson tapausta, vuonna 1949⁶. Kirjoituksissa vaadittiin asiasta järjestettävän kansanäänestys, jotta suomalaisten todellinen mielipide saataisiin kuuluviin ja kuolemanrangaistus palautettua lakiin. Soson joukkomurhaajan kaltaisten yhteiskunnan vihollisten oli kärsittävä ankarin mahdollinen rangaistus.

Soson tapaus käynnisti laajan julkisen keskustelun kuolemanrangaistuksesta ja sen soveltamisesta Suomessa. Muun muassa Ilta-Sanomat (IS) haastatteli useita kansanedustajia asian tiimoilta ja julkaisi heidän kommenttejaan kuvien kera lehdessä⁷. Satakuntalainen osakunta taas järjesti asian tiimoilta väittelytilaisuuden, jossa olivat puhumassa muun muassa kolme rikosoikeuden professoria⁸. Pisimmälle asian vei kansanedustaja Aune Innala, joka yhdessä yhdeksän muun kansanedustajan kanssa laati hallitukselle 17.4.1953 kyselyn, jossa tiedusteltiin hallituksen mahdollisia toimenpiteitä kuolemanrangaistuksen palauttamiseksi käytäntöön. Oikeusministeri Sven Högström vastasi kyselyyn toukokuun 15. päivänä, todeten, että hallitus ei näe perusteita lain muuttamiselle⁹. Toukokuun lopussa Kilpiäinen tuomittiin rikoksistaan neljään elinkautiseen¹⁰.

Soson tapaus, sen kiivas uutisointi ja sitä seurannut julkinen keskustelu muodostavat yhden mielenkiintoisen episodin Suomen rikoshistoriassa. Teko itsessään poikkeaa merkittävästi normaalista suomalaisesta henkirikoksesta ja sen herättämät reaktiot suuressa yleisössä kertovat

⁴ Antikainen 1977, 397; HS 5.4.1953, 7.4.1953; Uusi Suomi 8.4.1953.

⁵ Soson verityöntekijään viitattiin useissa yleisönosastokirjoituksissa sanalla peto, esim. HS 10.4.1953, 11.4.1953 ja 12.4.1953.

⁶ Kekkonen 2006, 114.

⁷ IS 1.4.1953.

⁸ HS 21.5.1953.

⁹ Valtiopäiväasiakirjat 1953, 834–835.

¹⁰ Antikainen 1977, 411.

paljon vallinneesta yhteiskunnallisesta tilanteesta. Sodan jälkeisessä jälleenrakennuksen Suomessa elettiin toivorikasta aikaa, jonka positiiviseen kehitykseen Soson joukkomurha toi ikävän särön.

2. Tutkimuksen kehykset

2.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksessani tarkastelen Soson pysäkkirakennuksessa tapahtunutta ryöstömurhaa, sen uutisointia ja sitä seurannutta julkista keskustelua kuolemanrangaistuksen palauttamisesta. Soson ryöstömurha on melko tuntematon tapaus Suomen rikoshistoriassa ja varsinkin suuren yleisön tietoisuudessa. Erityispiirteistään huolimatta se on jäänyt muiden tunnettujen tapausten, kuten Bodomin kolmoismurhan, Tulilahden tapahtumien tai Kyllikki Saaren murhan varjoon. Kaikkia edellisiä tapahtumia yhdistää niihin kietoutunut mystiikka. Murhaajaa ei ole tähän päivään mennessä löytynyt. Soson tapauksessa murhaaja jäi kiinni hyvin pian tekonsa jälkeen ja murha oli sitä myöten selvitetty. Jäljelle jäi ainoastaan kysymyksiä. Millainen ihminen kykenee surmaamaan kokonaisen perheen, mukaan lukien lapsen? Ja ennen kaikkea, millainen olisi sopiva rangaistus tällaiselle ihmispedolle?

Rikollisuutta esiintyy kaikissa yhteiskunnissa ja sen voidaan nähdä olevan myös välttämätöntä. Yhteiskuntaa ilman rikoksia on hankala kuvitella, sillä rikollisuutta synnyttävät ja ylläpitävät sosiaaliset tarpeet ovat tärkeitä yhteiskunnan kehittymiselle. Rikokset, rikoksentekijät ja julkinen suhtautuminen niihin kertovat paljon vallitsevasta yhteiskunnasta. Rikoksilla on aina ollut myös kiistämätön ajanvietearvo. Rikollisuuden eri vivahteet ja rikoksentekijöiden rankaiseminen tuovat jännitystä arkielämään ja sen vuoksi sensaatiomaiset ja dramaattiset rikokset saavat paljon mielenkiintoa osakseen.¹¹ Soson tapauksen vaiheita seurattiin 1950-luvun tärkeimmässä mediassa, sanomalehdissä, herkeämättä. Suuret otsikot kiinnittivät lukijoiden huomion ja tapausta alettiin pian kommentoida yleisönosastokirjoituksissa. Hyvin pian kirjoittelun kantavaksi teemaksi nousi kuolemanrangaistuksen palauttaminen Suomen lainsäädäntöön.

¹¹ Anttila & Törnudd 1970, 124, 128.

Tutkimuksessani kuvaan Soson tapauksen kautta sitä fyysistä ja henkistä ilmapiiriä, joka vallitsi 1950-luvun Suomessa ja joka sai ihmiset reagoimaan hyvin vahvasti tapahtuneeseen. Sanomalehtien uutisoinnin kautta on mahdollista seurata niitä tapoja, joilla asiasta tiedotettiin. Mitä ihmisille kerrottiin pitkäperjantain tapahtumista? Miten tarkkaan tapauksen kehitystä seurattiin? Mihin lähteisiin uutiset perustuivat? Olivatko uutiset neutraaleja raporteja vai toimittajan henkilökohtaisilla mielipiteillä värittyneitä? Mitä eroja eri sanomalehdillä oli uutisoinnissaan? Uutisointi vaikuttaa vahvasti ihmisten rikollisuutta ja kriminaalipolitiikkaa koskeviin käsityksiin. Tästä syystä ei ole sama mitä ja miten asioista tiedotetaan.¹² Uutisoinnin vaikutukset tulevat selvästi näkyviin muun muassa yleisönosastonkirjoituksissa. Tästä syystä onkin aiheellista kysyä oliko uutisoinnin ja yleisönosastokirjoitusten välillä havaittavissa selkeää yhteyttä?

Ihmisten käsitykset erilaisten rikosten rankaisemisesta saattavat vaihdella hyvin nopeasti. Jokin näyttävästi julkistettu tai erityisen törkeäksi koettu rikos voi muuttaa mielipiteet hetkessä ankarammiksi.¹³ Soson tapauksessa suomalaiset aktivoituivat vaatimaan kuolemanrangaistuksen palauttamista rauhan ajan rikoksista tuomittavaksi rangaistukseksi¹⁴. Yleisönosastokirjoituksissa kuuluu tavallisten, mutta kenties hiukan tavanomaista aktiivisempien kansalaisten ääni. Mielipiteensä julkituominen vaatii kirjoittamaan ryhtymisen vaivan, eivätkä kaikki tätä vaivaa jaksaa nähdä. Uskon kuitenkin, että kirjoitukset edustavat keskimääräisesti suomalaisten yleistä mielipidettä. Kirjoitusten perusteella pyrin vastaamaan muun muassa seuraavanlaisiin kysymyksiin. Mitä ihmiset kirjoittivat Soson tapahtumista? Miten he kuvasivat Soson murhaajaa? Millaiseen rangaistukseen he halusivat rikollisen tuomittavan? Millä kuolemanrangaistuksen oikeutusta perusteltiin?

Soson tapausta seurannutta kuolemanrangaistuskeskustelua käytiin myös sanomalehtien uutispalstoilla. Tarkoitukseni on selvittää sitä miten asiantuntijat reagoivat ihmisten vaatimuksiin ja millaisia mielipiteitä päättäjillä oli? Kuolemanrangaistuksen palauttamisesta tehtiin eduskuntakysely, mutta asiaan ei hallituksessa puututtu. Minkälaisia tunteita tämä ja Kilpiäisen saama tuomio aiheuttivat? Kokonaisuudessaan Soson tapahtumien aiheuttama julkinen keskustelu heijastelee sitä arvomaailmaa, joka 1950-luvun Suomessa vallitsi. Rikollisuus ja siihen suhtautuminen kertovat paljon yhteiskunnasta.

¹² Laitinen & Aromaa 1994, 251.

¹³ Laitinen & Aromaa 1994, 256.

¹⁴ Vuonna 1949 säädetty laki kuolemanrangaistuksesta mahdollisti rangaistuksen käytön maan ollessa julistettu sotatilaan.

2.2 Tutkimusaineistot ja menetelmät

Tutkimukseni perustuu Soson ryöstömurhan kuvauksen ja taustatietojen osalta Oulun kaupungin poliisilaitoksen, lääninrikospoliisikeskuksen poliisitutkintapöytäkirjaan numero 34/53, joka on päivätty huhtikuun 24. päivänä vuonna 1953. Pöytäkirja sisältää kuvaukset kaikista tutkimukseen liittyneistä tapahtumista, kuten rikospaikan tutkinnasta ja siellä tehdyistä havainnoista, asianosaisten ja todistajien kuulusteluista sekä myös itse rikoksen tekijän kuulusteluista. Pöytäkirjan avulla on mahdollista seurata tapahtumien kulkua aina siihen saakka, kunnes Kilpiäinen lähetettiin 24.4.1953 Oulun lääninvankilaan odottamaan oikeuskäsittelyä. Pöytäkirja sisältää yksityiskohtaisia tietoja niin kaikista asianosaisista, kuin myös muista tapahtuneeseen liittyvistä asioista.

Tapaukseen liittyvää uutisointia ja yleisönosastokirjoittelua olen seurannut useiden eri lehtien avulla. Valitsin tutkimukseni kohteiksi Oulun seudun paikallislehti Kalevan, suurimmat suomalaiset valtakunnalliset lehdet Helsingin Sanomat ja Uusi Suomen (US) sekä lisäksi Ilta-Sanomat, jonka levikki perustui irtonumeromyyntiin ja jonka siten oli pärjättävä kilpailussa myyvillä otsikoilla. Olen käynyt kyseisten lehtien uutisoinnin läpi Kansalliskirjastossa olevilta mikrofilmeiltä. Rajasin tutkittavan ajanjakson 5.4.1953–5.6.1953 välille. Pääsiäispyhistä johtuen ensimmäiset sanomalehdet murhan jälkeen ilmestyivät vasta sunnuntaina 5. huhtikuuta. Kilpiäisen oikeudenkäynti käytiin 20.–23.5.1953, jonka jälkeen aiheeseen liittyvä uutisointi loppui tyystin. Viimeinen yleisönosastokirjoitus julkaistiin HS:ssa 1.6.1953. Käytännössä tutkittava ajanjakso siis päättyi ennen kesäkuun viidettä päivää.

Oulun seudun paikallislehti Kaleva oli 1950-luvulla pohjoisen Suomen suurlevikkisin sanomalehti. Lehti oli perustettu vuonna 1899 ja se oli alkuvuosinaan nuorsuomalaisten äänenkannattaja. Uuden puolueyhmittelyn myötä Kaleva liitettiin ensin kansalliseen edistyspuolueeseen, mutta tullessa 1950-luvulle se oli kokonaan irtisanoutunut puoluepolitiikasta ja muuttunut yleislehdeksi. Kaleva ilmestyi kuusi kertaa viikossa, maanantain ollessa välipäivä. Vuosikymmenen alussa Kalevan levikki oli 26 300 kappaletta.¹⁵

Helsingin Sanomat perustettiin 1.10.1904. Kalevan tavoin se oli aluksi sidottu edistyspuolueeseen, mutta sodan jälkeen se irtisanoutui siteistään kokonaan. HS oli maamme johtava sitoutumaton sanomalehti jo 1950-luvulla 200 000 kappaleen levikillään. HS:lla oli tavoitteena kilpailla

¹⁵ Julku 1987, 297–300; Manninen 1995, 361.

täysipainoisesti maakuntalehtien kanssa ja niinpä se käsitteli uutisoinnissaan koko Suomen aiheita. HS:n levikki oli kuitenkin voimakkain pääkaupunkiseudulla. Lehti ilmestyi viikon jokaisena päivänä.¹⁶ Ilta-Sanomat perustettiin HS:n iltapainokseksi 29.2.1932 ja se oli jo alun perinkin poliittisesti sitoutumaton. IS perustettiin hetkessä suureen uutistarpeeseen, sillä käynnissä oli Mäntsälän kapina. HS:n omistaja ja päätoimittaja Eljas Erkko halusi taata tiedonkulun, joten iltapäivällä ilmestyi vielä tuoreimmat uutiset. Uutisten tuoreus säilyi pitkään IS:n johtoajatuksena. Mikäli uutinen oli jo julkaistu HS:ssa, ei sitä enää mainittu IS:ssa. Ilmestymisajankohdaltaan IS oli kuitenkin etulyöntiasemassa varsinkin ulkomaan uutisten suhteen. Lehden levikki oli 1950-luvun alussa 35 000 kappaletta, kohdistuen lähes yksinomaan Helsinkiin. IS ilmestyi kuusi kertaa viikossa.¹⁷

Uusi Suomi oli 1950-luvulla ainoa tutkimistani sanomalehdistä, jolla oli kytköksiä puoluepolitiikkaan. US oli Kansallisen Kokoomuksen äänenkannattaja aina vuoteen 1976 asti. US painotti uutisissaan Kokoomuksen toimintaa ja tavoitteita ja piirre korostui etenkin vaalien lähestyessä. US omaksui kuitenkin 1940- ja 1950-luvulla puoluepolitiikan korostamisen sijaan itselleen sanomalehdistön sivistystehtävän, sillä se halusi korostaa vanhimman suomenkielisen sanomalehden asemaansa Suomettaren perillisenä. Päätoimittaja Lauri Aho painotti lehden vapautta puolueen linjauksista. US oli levikiltään Suomen toiseksi suurin sanomalehti ja HS:n kilpailija. Myös se ilmestyi pääkaupunkiseudulla seitsemänä päivänä viikossa. US:n levikki oli kuitenkin vaatimaton HS:iin verrattuna, alle 100 000 kappaletta.¹⁸

Tutkimieni lehtien uutisoinnin luonteet ovat hieman erilaisia. Kalevassa on nähtävissä selkeästi aiheen paikallisuus, minkä johdosta jutut ovat usein pitkiä ja tapahtumia taustoitetaan paljon. Kalevassa myös haastateltiin asianosaisia, mikä oli poikkeuksellista muihin lehtiin verrattuna. Siinä ei kuitenkaan ilmestynyt säännöllistä yleisönosastoa. Myöskään IS:ssa ei ilmestynyt yleisönosastokirjoituksia. Lehden uutisoinnin rooli tapauksen ympärillä oli ainoastaan täydentää HS:a, joten uutisia ilmestyi harvemmin kuin muissa lehdissä. IS:n anti tutkimukselleni onkin ennen kaikkea sen tekemässä selvitystyössä asiantuntijoiden kannoista kuolemanrangaistuskysymyksessä. HS ja US muodostavat yleisönosastokirjoitusten osalta tutkimukseni selkärangan. Yhteensä näissä lehdissä tarkastelemallani ajanjaksolla ilmestyi 25 kirjoitusta. Kaikki sanomalehdet uutisoivat Sosen tapauksesta säännöllisesti tutkimallani ajanjaksolla.

¹⁶ Salminen 1988, 151, 154–156.

¹⁷ Kilpi 2007, 14–15, 64–65, 105; Salminen 1988, 151.

¹⁸ Salminen 1988, 151, 169–174.

Kuolemanrangaistuskeskusteluun liittyen käytän lähteenäni valtiopäiväasiakirjoja. Vuodelta 1949 tärkein lähde on eduskunnan tekemä päätös kuolemanrangaistuksen poistamisesta rauhanajan rangaistuksena sekä päätöksen valmisteluun liittyvät asiakirjat. Lisäksi lähteenäni on vuonna 1953 hallitukselle kansanedustaja Aune Innalan johdolla tehty kysely kuolemanrangaistuksen palauttamiseksi.

Tutkimukseni on lähtökohtaisesti tapaustutkimus. Tapaustutkimuksessa tutkitaan tiettyä kohdetta, ilmiötä tai tapahtumakulkua, tässä tapauksessa Soson ryöstömurhaa ja sitä seurannutta keskustelua. Tapaustutkimus on tarkkapiirteinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Päämääränä on lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista, joiden lopputuloksena tapauksesta tuli sellainen kuin siitä tuli. Tyypillistä tapaustutkimukselle on käyttää useita erilaisia lähteitä ja metodeja, jotta tapausta voidaan tutkia perusteellisesti. Oma tutkimuskohteeni on esimerkki äärimmäisestä tapauksesta, joka tuo esiin yhteiskunnan piirteitä dramaattisesti.¹⁹

Sanomalehtien uutisaineistoa ja yleisönosastokirjoituksia analysoidessani nojaudun kvalitatiiviseen metodiin ja siinä erityisesti sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysin avulla olen etsinyt etenkin yleisönosastokirjoituksista tekstien merkityksiä. Olen pyrkinyt kuvaamaan aineistoa sanallisesti ja tekemään siitä johtopäätöksiä. Yleisönosastokirjoitukset olivat hyvin samankaltaisia keskenään, joten varsinaista erottelua tai luokittelua en tehnyt. Sen sijaan olen kuvannut kirjoitusten sisältöä ja huomionut niin yhteneväisyydet kuin eroavaisuudetkin. Aineistopohjaisen analyysin avulla olen pyrkinyt ymmärtämään kirjoittajia heidän omasta näkökulmastaan.²⁰ Tutkimuksessani käytän myös kvantitatiivista metodia. Määrällisyyttä tarkastelemalla on mahdollista seurata muun muassa sekä uutisoinnin, että yleisönosastokirjoitusten yleisyyttä, mahdollista keskittymistä ja ajallista kestoa. Kvantitatiivisen metodin avulla myös näiden keskinäisen suhteen vertailu tulee mahdolliseksi. Uutisoinnin kattavuutta tutkiessani olen esimerkiksi käyttänyt hyväkseni palstamillimetrien laskemista. Palstojen leveydet vaihtelivat hieman lehdissä, mutta olen muuntanut jokaisen lehden palstamillimetrit vastaamaan neljänkymmenen millimetrin palstaa. Näin ollen palstamillimetrit ovat keskenään vertailukelpoiset ja tuovat selkeästi esiin tutkimieni lehtien välisen uutisoinnin eron.

¹⁹ Laine et.al. 2007, 9-11, 32.

²⁰ Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–113.

2.3 Tutkimusperinne

Suomalainen rikoshistoria on verrattain paljon tutkittu tieteenala. Sen pääpaino tosin on lähinnä vuosisatojen takaisissa tapahtumissa. Ensimmäiset valtion tuottamat oikeuslähteet ajoittuvat 1500-luvun puoliväliin ja siitä aina 1700-luvulle saakka on menneitä rikoksia tutkittu paljon²¹. Professori Jukka Kekkonen mukaan 1800-luku mielletään usein historiassa pysähtyneisyyden ajaksi, jolloin ei tapahtunut mitään poliittisesti merkittävää ja niinpä myös rikoshistorian tutkimus on tuolta ajalta vähäistä²². Kieltolain aikana 1919–1932 Suomessa rikollisuus kasvoi huomattavasti ja sen vaikutukset yhteiskuntaan olivat merkittävät. Tuo aikakausi on rikollisuudenhistorian osalta varsin hyvin tutkittu, mutta siihen 1900-luvun tutkimus jääkin. Osa syy tähän voi olla oikeus- ja viranomaisasiakirjojen salassapitovelvollisuus, joka saattaa olla jopa sata vuotta.

Suomessa Oikeuspoliittinen tutkimuskeskus julkaisee vuosittain useita rikollisuuteen liittyviä julkaisuja. Ensimmäiset julkaisut ovat ilmestyneet 1970-luvulla ja niissä tarkastellaan Suomen rikosoloja lähinnä kvantitatiivisen metodin avulla.²³ Edellä mainittua kieltolakirikollisuutta käsittelee Martti Lehden vuonna 2001 ilmestynyt teos *Väkivallan hyökyaalto -1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa*. Teoksessa Lehti etsii syitä sille, miksi 1900-luvun alun Suomessa henkirikosten määrä alkoi jyrkästi kasvaa, vaikka muissa teollistuvissa maissa kehitys oli päinvastainen. Lehden tutkimus on kvantitatiivinen ja hän vertaa Suomen tilannetta Luoteis-Viron vastaavaan aikaan.

Rikollisuudenhistoriantutkimuksen edelläkävijä Suomessa on Heikki Ylikangas. Hänen lukuisat teoksensa käsittelevät suomalaisten rikoskäyttäytymistä menneinä vuosisatoina. Omassa tutkimuksessani olen käyttänyt Ylikankaan vuonna 1983 ilmestynyttä teosta *Miksi oikeus muuttuu – laki ja oikeus historiallisen kehityksen osana*. Teoksessa Ylikangas puntaroi Suomen oikeudellisten olojen kehitystä ja muutoksiin johtaneita syitä. Teoksen perusteella on mahdollista hahmottaa Suomen oikeuskäytänteiden pitkän linjan historia. Muita Ylikankaan tunnettuja teoksia ovat muun muassa *Väkivallasta sanan valtaan* vuodelta 1999, jossa käsitellään Suomen rikoshistorian käännekohtia 1600-luvulta 1900-luvun alkuun sekä vuonna 1988 ilmestynyt *Valta ja väkivalta keski- ja uudenajan taitteen Suomessa*, jossa perehdytään 1500-luvun väkivaltarikollisuuteen.

²¹ Ylikangas 1983, 333.

²² Kekkonen 1991, 259–260.

²³ <http://www.optula.om.fi/2186.htm>, luettu 2.11.2008.

Uusinkin rikoshistoriallinen tutkimus keskittyy vuosisatojen päähän omasta ajastamme. Uusi tutkijasukupolvi, mukaan luettuna esimerkiksi Petri Karonen, Olli Matikainen ja Anu Koskivirta keskittyvät tutkimuksissaan 1500–1700-lukuihin. Henkirikoksia historiassa käsittelevistä teoksista hyvänä esimerkkinä mainittakoon Koskivirran ja Sari Forsströmin toimittama teos *Manslaughter, fornication and secretarianism – Norm-breaking in Finland and the Baltic area from mediaeval to modern times* vuodelta 2002. Tässäkin teoksessa ”nykyaika” tarkoittaa 1900-luvun ensimmäisiä vuosikymmeniä, joista teoksessa on yksi artikkeli. Muut artikkelit sijoittuvat paljon varhaisempaan aikaan.

Suomen rikoshistoriassa ei ole tehty juuri henkilöhistoriallista tutkimusta. Aiheeseen liittyviä teoksia on kaksi. Kaijus Ervastin vuonna 1992 ilmestynyt teos *Murhamiehen muotokuva* kertoo puukkojunkkari Matti Haapojasta, joka rellesti 1800-luvun loppupuolen Pohjanmaalla. Teoksessaan Karonen pohtii muistitiedon, suullisen kansanperinteen ja lehdistön vaikutusta myyttisen henkilökuvan rakentumiseen. Hän on tutkinut Haapojan historiaa tarkasti ja riisunut myytit henkilön ympäriltä. Toinen tutkimus suomalaisesta murhaajasta on Teemu Keskisarjan vuonna 2008 ilmestynyt teos *Suomen ainoa sarjamurhaaja – Juhani Adaminpojan rikos ja rangaistus*. Teoksessa hän kertoo unohduksiin jääneen Adaminpojan synkän tarinan alusta karmaisevaan loppuun saakka. Adaminpojan kylmäveriset murhat sijoittuvat 1800-luvun alkuun.

Suomen johtava kriminologi on nykyään eläkkeellä oleva Inkeri Anttila. Hänen kriminologiaa käsittelevien teosten perusteella olen luonut kuvaa rikollisuudesta ja rikosten tutkimuksesta. Kriminologisen kirjallisuuden perusteella olen pystynyt luomaan käsityksen tyypillisestä suomalaisesta rikoksesta ja rikoksenteijöistä sekä rikoksiin johtaneista syistä. Anttilan teoksista mainittakoon tässä yhteydessä, hänen yhdessä Patrik Törnuddin kanssa kirjoittama teos *Kriminologia* vuodelta 1970 sekä yksin laadittu *Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka* vuodelta 1986. Uusinta kriminologista tutkimusta edustaa Janne Kivivuoren vuonna 2008 ilmestynyt teos *Rikollisuuden syyt*, jossa hän käy monipuolisesti läpi rikollisuuden taustatekijöitä niin ihmisten, kuin yhteisönkin tasolla.

Kuolemanrangaistuksen historiaa on tutkittu paljon. Jukka Kekkonen on tutkinut sitä Suomen näkökulmasta. Hänen artikkelinsa *Taistelua rikollisuutta vastaan? Näkökulmia kuolemanrangaistuksen historiaan* on ilmestynyt teoksessa *Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII* vuonna 2006. Teoksessa Kekkonen käy läpi kuolemanrangaistuksen pääpiirteet Mooseksen laista tähän päivään saakka. Toinen kuolemanrangaistusta käsittelevä artikkeli on *Autonomian ajan*

rikosoikeus, vuonna 1991 ilmestyneessä teoksessa *Suomen oikeushistorian pääpiirteet*. Nykypäivän tilannetta kuolemanrangaistuksen osalta selventää Rita Simonin ja Dagny Blaskovichin teos *A Comparative Analysis of Capital Punishment - Statues, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over* vuodelta 2002.

Oman tutkimukseni kannalta yksi merkittävimmistä teoksista on O. Heimanin toimittama, *Pohjolan poliisi kertoo 1977*. Teoksessa on Tuure Antikaisen kirjoittama artikkeli *Kammottava pitkäperjantai*, jossa kerrotaan Soson tapahtumista. Antikainen oli itse mukana murhien poliisitutkinnassa vuonna 1953. Teoksessa kerrotaan laveasti niin itse poliisitutkinnasta, kuin myös yleisestä ilmapiiristä, joka paikkakunnalla teon jälkeen vallitsi. Artikkelit täydentää erinomaisesti poliisitutkintapöytäkirjan jättämiä aukkoja.

3 Tapahtumat huhtikuussa vuonna 1953

3.1 Pitkäperjantain murhenäytelmä

Perjantai 3.4.1953 oli Oulun seudulla sateinen. Kevät teki tuloaan, mutta lunta oli maassa edelleen runsaasti. Alkamassa olivat pääsiäisen juhlapyhät, jotka tiesivät useimmille ihmisille tervetullutta taukoa arkisesta aherruksesta. Muutamat ylimääräiset vapaapäivät vietettiin tavallisesti perheen kesken tai ystävien ja sukulaisten luona kyläillessä. Soson rautatiepysäkkirakennuksessa asuvassa Niemen perheessä vapaapäivistä saattoivat nauttia kaikki muut paitsi perheen pää, pysäkinhoitaja Väinö Niemi, sillä hänen tuli huolehtia työtehtävistään myös tuona aikana. Junaliikenne ei seisahtunut pyhäpäivinäkään.²⁴

Soson rautatiepysäkki sijaitsi Muhoksella, noin 25 kilometrin päässä Oulusta. Se oli syrjäisellä ja rauhallisella paikalla Oulu–Kontiomäki rataosuuden varrella. Pysäkkirakennus oli punaiseksi maalattu, vuonna 1927 valmistunut puinen rakennus, jonka alakerrassa sijaitsivat eteisen lisäksi odotushuone ja lipputoimisto²⁵. Toisessa kerroksessa sijaitsi pysäkinhoitaja Väinö Niemi ja hänen

²⁴ Antikainen 1977, 392.

²⁵ Iltanen 2009, 370.

perheensä yksityisasunto. Asunnossa asuivat 58-vuotiaan isännän lisäksi hänen vaimonsa, 57-vuotias Elli, heidän kolme aikuista poikaansa, Kalevi, Eino ja Erkki sekä tytär Leila. Pojat olivat iältään 27-, 24- ja 23-vuotiaita ja Leila 18-vuotias. Lisäksi perheessä asui myös pysäkinhoitajapariskunnan vanhimman pojan Reinon 6-vuotias tyttö Pirkko, joka oli jätetty isovanhempiansa huostaan vain kolmen kuukauden ikäisenä Reinon avioeron yhteydessä. Reino oli myöhemmin mennyt uusiin naimisiin ja asui Muhoksen Honkalassa omassa asunnossaan.²⁶

Pitkäperjantaita oli vietetty Niemen perheessä rauhallisesti. Perhe oli ollut omissa oloissaan, eikä vieraita pyhäpäivästä huolimatta ollut käynyt. Illalla perheen pojat lähtivät Muhokselle juhlimaan. Erkki ja Eino lähtivät illalla kuuden aikaan junalla Muhoksen työväentalolle ja Kalevi seurasi heitä noin tuntia myöhemmin. Pojat palasivat reissultaan vasta myöhään yöllä. Poikien lähdettyä muu perhe vietti aikaansa tavanomaisesti omia askareitaan puuhailien, lueskellen ja radiota kuunnellen. Junaliikenne oli Soson aseman osalta ohitse ennen kello yhdeksää illalla, joten sen jälkeen ei asemalle ollut odotettavissa enää ketään. Pysäkinhoitaja Niemen tapoihin kuului sulkea aseman ulko-ovi vasta illalla, aikaisintaan kahdeksan aikaan, usein kuitenkin myöhemmin vähän ennen nukkumaanmenoa. Koko perhe valvoi yleensä kymmeneen tai yhteentoista asti illalla ja kävivät sen jälkeen kaikki samaan aikaan nukkumaan.²⁷

Tuona perjantaina perhe ei kuitenkaan ehtinyt nukkumaan. Hieman ennen yhdeksää illalla, juuri viimeisen junan pysähtyttyä asemalaiturilla, astui asemarakennuksen vielä lukitsemattomasta ovesta sisälle mies. Väinö Niemi kuuli alakerrasta ääntä ja meni katsomaan kuka rakennukseen oli tullut. Eteisessä seisoj nuori mies pitkässä ulsterissaan, muovikassi kädessä. Hän kertoi olevansa kulkija, joka oli vailla yösijaa ja kysyi voisiko hän nukkua aseman odotushuoneessa. Tähän pysäkinhoitaja Niemi ei kuitenkaan suostunut ja pyysi miestä poistumaan. Kulkija ei kuitenkaan halunnut lähteä, vaan yhä uudelleen pyysi saada jäädä odotushuoneeseen yönseuduksi, sillä ulkona oli huono ilma, satoi vettä ja tuuli kovasti. Hän ei tiennyt minne muuallekaan olisi voinut yöksi mennä. Kulkijan aneluista huolimatta Niemi pysyi kannassaan ja alkoi ohjata miestä ulko-ovelle tarttuen häntä kädestä kiinni. Ilmeisesti mies ei ollut suostunut vapaaehtoisesti poistumaan, jolloin Niemi tönäisi häntä. Tuuppauksen seurauksena mies oli menettänyt tasapainonsa ja horjahtanut päin eteisen porraskaidetta. Tästä suivaantuneena mies vetäisi yhtä äkkiä kassistaan esille

²⁶ Oulun kaupungin poliisilaitos, lääninrikospoliisikeskus, poliisitutkintapöytäkirja n:o 34/53 (PTptk 34/53), 18, 30, 35, 44–45; Antikainen 1977, 392.

²⁷ PTptk 34/53, 30–32.

timpurinvasaran²⁸ ja löi sillä Niemeä päähän. Tämä kaatui iskun voimasta maahan ja jäi siihen makaamaan. Samassa pysäkinhoitajan vaimo Elli riensi alakertaan miehensä avuksi ja tarrasi vasaramiestä takaapäin kaulasta kiinni estääkseen tätä jatkamasta iskuja. Mies karisti naisen kuitenkin helposti päältä ja löi myös tätä useasti vasaralla. Ensimmäiset iskut osuivat käsiin, mutta sen jälkeen hän osui päähän ja nainen kaatui miehensä rinnalle eteisen lattialle. Tämän jälkeen mies viimeisteli työnsä lyömällä molempia uhreja useasti²⁹ vasaralla päähän varmistaakseen, että nämä olivat todella kuolleet.³⁰

Miehen yllättäen alkanut ja pysäkinhoitajapariskunnan surmaamiseen päättynyt raivonpuuska ei kuitenkaan laantunut tekojen jälkeenkään. Yläkertaan jääneet Leila ja Pirkko huusivat kauhuissaan asuinhuoneistoon johtavien portaiden yläpäässä nähtyään mitä oli tapahtunut. Mies huomasi heidät ja lähti nousemaan portaita ylös. Leila Niemi oli portaiden yläpäässä miestä vastassa ja yritti tätä rintaan ja ylävatsaan potkimalla estää pääsyn asuinhuoneistoon. Raivon sokaisema mies kuitenkin pääsi tarpeeksi lähelle nuorta naista iskeäkseen myös tätä vasaralla päähän. Leila oli heti tuupertunut lattialle minkä jälkeen mies iski häntä vielä varmuuden vuoksi useamman³¹ kerran päähän. Tämän jälkeen hän teki teon, jota kukaan ei myöhemmin voinut ymmärtää ja surmasi myös itkevän pikkulapsen keittiön lattialle neljällä vasaran iskulla.³²

Kun Kalevi ja Eino palasivat iltamista aamuyöllä, he ihmettelivät lukittua asemarakennusta. Avainta ei ollut jätetty tavanomaiseen paikkaan odottamaan, joten he eivät päässeet sisään. Pitkällisen koputtelun jälkeen Eino joutui kapuamaan sisään yläkerran asuinhuoneen ikkunasta, jolloin häntä kohtasi hirvittävä näky. Koko rakennus oli pistetty hujan hajan ja lattialla makasivat murhattuina koko perhe. Eino pääsi kompuroiden ulos portaikon ikkunasta, mutta lamaantui ulkona toimintakyvyttömäksi. Hän sai kuitenkin soperrettua Kaleville jotakin tapahtuneesta ja tämä lähti soittamaan apua läheiseltä tiilitehtaalta. Muhoksen puhelinkeskus oli kuitenkin tilapäisesti epäkunnossa, eikä puhelimella päässyt minnekään. Kalevi joutui palaamaan asemalle, mistä he lähtivät yhdessä Einon kanssa herättämään lähistöllä asuvaa autoilija Jokelaista, joka kyyditsikin

²⁸ Timpurinvasara on kaksipäinen vasara, jossa toinen pää on tylppä naulan lyömistä varten. Toinen pää on kaksihaarainen, joista toinen haara on pidempi ja muodostaa terävän piikin.

²⁹ Asemanhoitaja Niemeä oli lyöty päähän neljä kertaa. Lyönneistä oli aiheutunut kallonmurtumia ja kuolema oli seurannut välittömästi. Elli Niemeä oli lyöty kymmenen kertaa päähän ja kasvoihin. Myös hän oli välittömästi kuollut kallonmurtumiin ja aivojen ruhjoutumiseen (Antikainen 1977, 393).

³⁰ PTptk 34/53, 87–91.

³¹ Leilaa oli lyöty päähän yksitoista kertaa ja kuusi lyönneistä oli aiheuttanut kallonmurtuman. Hän kuoli heti iskujen aiheuttamiin vammoihin (Antikainen 1977, 393).

³² PTptk 34/53, 91–92.

heidät Muhoksen kirkolle poliisin puheille. Muhokselle saavuttuaan kello oli miltei viisi aamulla. Jokelaisen kyydillä tapahtumapaikalle lähtivät välittömästi Muhoksen nimismies ja kaksi poliisia.³³

3.2 Apuvoimia Oulusta -poliisitutkinta

Nimismiehen ja poliisien saavuttua rikospaikalle, he saattoivat vain todeta poikien ilmoituksen verityöstä pitävän paikkaansa. Nimismies ilmoitti tapauksesta välittömästi Oulun läänin poliisitarkastajalle, jonka määräyksestä tapahtuman tutkintaa tuli henkilökohtaisesti johtamaan apulaispoliisitarkastaja Tapani Linna. Rikospaikkatutkimus, rikollisen etsintä, tiedustelut ja rikoksesta tiedottaminen aloitettiin kaikki pikaisesti. Törkeän rikoksen tekijä haluttiin saada mahdollisimman nopeasti kiinni, sillä hänen pelättiin olevan vaarallinen.³⁴

Rikospaikalla tutkijat havaitsivat, että kaikki rakennuksen ulko-ovet oli lukittu, eikä avaimia niihin löytynyt. Tutkijat joutuivat murtautumaan sisälle. Sisällä he huomasivat, että talossa oli murhien lisäksi suoritettu ryöstö. Aseman alakerran lipputoimiston kassakaappi oli räjäytetty dynamiitilla ja sen sisältö oli vedetty lattialle. Lisäksi yläkerran asuinhuoneisto oli pengottu täysin ja lukittujen kaappien, lipastojen ja pöytien laatikot oli murrettu auki. Tarkempien tutkimusten perusteella asemalta todettiin ryöstetyksi rahaa noin 100 000 markkaa³⁵ pääosin uusia viidentuhannen markan seteleitä, 22 gramofonilevyä, 15 kappaletta ulkomaisia kolikoita, viisi metriä naisten pukukangasta, lakanoita, kaksi miesten kauluspaitaa, valkosankaiset aurinkolasit, asemarakennuksen avaimet ja matkalaukku sekä muuta pientä omaisuutta, kuten yksi harmaa villasukka. Varastetut rahat olivat pysäkinhoitaja Niemen omaisuutta, jotka hän oli vähän aikaisemmin saanut pankista lainaksi oman asunnon rakentamista varten. Rahat olivat olleet mustassa nahkaisessa lompakossa lipaston lukitussa laatikossa. Kaiken kaikkiaan ryöstäjän saalis oli jäänyt pieneksi, sillä lipputoimiston kassakaapissa ei ollut ollut rahaa ja ilmeisesti siitä turhautuneena hän oli ottanut asuintiloista mukaansa lähes mitä tahansa.³⁶

Tutkijat suorittivat asemarakennuksessa ja sen ulkopuolella tarkkoja tutkimuksia. He havaitsivat, että rikoksentekijällä oli ollut jalassaan uudehkot kumiteräsaappaat, jonka pohjissa oli

³³ Antikainen 1977, 391; PTptk 34/53, 36.

³⁴ PTptk 34/53, 1.

³⁵ 2708 euroa (2007). Lähde: Nordea, rahanarvonkerroin, luettu 10.7.2008.

³⁶ PTptk 34/53, 10–12.

sahanteräkuviot. Jälkien perusteella tekijöitä oli ollut ainoastaan yksi. Lisäksi lipputoimiston lattialta löytyi kärjestään katkennut puukko, josta myöhemmissä tutkimuksissa löytyi vertailukelpoinen peukalon jälki. Puukko oli peräisin pysäkkirakennuksesta ja sitä oli käytetty ilmeisesti tulilangan katkaisemiseen. Näiden lisäksi tutkijat ottivat lipputoimiston lattialta talteen tulilangan pätkän, palanutta tulilankaa ja dynamiittia. Edellä mainituista löydöistä muodostui rikospaikan osalta tärkein näyttö. Rikoksen ajankodan tutkijat saivat määriteltyä melko tarkasti. Kassakaapin läheisyydessä ollut seinäkello oli pysähtynyt kello 22.10. Pysähtyminen ei ollut johtunut vedon puutteesta, vaan sen todettiin pysähtyneen räjähdysen vaikutuksesta. Lisäksi naapurit kertoivat kuulleensa tapahtumailtana kaksi jymähdystä noihin aikoihin. Surmansa saaneet uhrin olivat myös täysissä pukeissaan, eikä petejä ollut vielä laitettu yökuntoon, joten surmaaminen oli mitä ilmeisimmin tapahtunut kello 22 aikaan, joka oli tavallisesti heidän nukkumaanmenoaikansa.³⁷

Rikoksenteijän jalanjäljet johtivat Oulu–Muhos maantielle saakka, joten tutkijat pitivät mahdollisena sitä, että murhaaja olisi paennut Oulun suuntaan. Tiedustelujen perusteella he saivatkin pian tietää, että tapahtumailtana kello 23.10 oli rautatielinjalta saapunut puhelu Oulun rautatieasemalle ja soittaja oli pyytännyt taksia Soson tienhaaraan. Tuirasta oli lähtenyt auto häntä hakemaan, mutta perille pääsyyn oli huonon kelin takia mennyt paljon aikaa, eikä perillä ollut enää ketään odottamassa. Tutkijat saivat kuitenkin selville, että toinen taksiautoilija, Kaarlo Ukonaho, oli kyydinyt tapahtumayönä puolenyön aikaan tuntemattoman, hieman omituisesti käyttäytyvän miehen Soson risteyksestä Oulun Parkkisenkankaalle. Mies oli suorittanut kyytimaksun uudella viidentuhannen markan setelillä. Miehellä oli ollut mukanaan myös matkalaukku ja hänellä oli ollut keskellä yötä päässään valkosankaiset aurinkolasit. Ukonaho pystyi antamaan kyseisestä henkilöstä tarkat tuntomerkit ja pian tutkijat saivat tietää myös, että autoilija Väinö Moilasan kuljettamassa linja-autossa oli pitkäperjantai-iltana matkustanut samat tuntomerkit omaava mies. Mies oli jäänyt kuljettajan mieleen, sillä hän oli useampaan otteeseen tiedustellut, milloin he olisivat Soson tienhaarassa. Autoilijoiden antamat tuntomerkit olivat niin vahvat, että poliisi toimitti ne pikaisesti kaikkia mahdollisia kanavia pitkin suuren yleisön tietoisuuteen. Samassa yhteydessä kerrottiin epäillyn henkilön kulkureiteistä ja aikatauluista.³⁸

Keskiviikkona 8.4.1953 tuli poliisille ilmoitus eräästä pienviljelijän talosta Oulujoen Saviharjun pitäjältä, että heillä on vuokralaisena Soson murhaajaksi epäillyn tuntomerkkeihin sopiva mies.

³⁷ Antikainen 1977, 394–395.

³⁸ PTptk 34/53, 11–15, 111–117.

Ilmoittajan mukaan vuokralainen oli ollut poissa asunnostaan tapahtumayönä ja palannut sinne vasta aamuvarhaisella. Lisäksi perheen tytär oli pitkäperjantaina kuullut vuokralaisen tiedustelleen puhelimitse linja-autojen kulkuvuoroja Muhokselle. Rikostutkimuskeskuksen tiedotuskortista selvisi, että vuokralainen, Väinö Kalevi Kilpiäinen, oli tuomittu 14.2.1949 tehdystä törkeästä ryöstöstä puolentoista vuoden kuritushuonerangaistukseen, josta hän oli päässyt ehdonalaan 24.11.1949. Koeaika oli päättynyt 16.8.1951, jonka jälkeen hänellä ei ollut rekisterissä merkintöjä. Kilpiäinen pidätettiin vielä samana päivänä kotonaan, jossa hän oli perheensä kanssa ruokailemassa.

Pidätyksen yhteydessä suoritetussa kotietsinnässä Kilpiäisen käyttämistä tiloista löydettiin suurin osa Sosolta varastetusta omaisuudesta. Ullakolta, asunnosta, eteisen lattian alta ja halkoliiterin lattian alta löytyi varastettua rahaa 99 500 markkaa, kahdeksan gramofonilevyä, yksi miesten kauluspaita, ulkomaisia rahoja ja Soson pysäkin avaimet sekä muita kadoksissa olleita esineitä. Asunnon uunista, tuhkan seasta, löytyivät metalliset matkalaukun saranat. Ullakolta löytyivät Kilpiäisen uudet kumiteräsaappaat, joiden pohjakuvio oli samanlainen kuin murhapaikalla. Samasta paikasta löytyi myös timpurinvasara, joka oli pesty, mutta varren päästä löytyi verta. Lisäksi asunnosta löytyi tulilankaa, dynamiittia ja nalleja. Kilpiäistä itseään tutkittaessa, tukijat totesivat, että hänen oikea kämmenselkensä oli turvonnut ja rinnassa, vatsanpohjassa ja nivustaipeissa oli muutaman päivän ikäisiä mustelmia.³⁹

Kuulusteluissa Kilpiäinen johdonmukaisesti kiisti syyllistyneensä Soson ryöstömurhaan, mutta todisteet puhuivat vahvasti häntä vastaan. Myöhemmissä laboratoriotutkimuksissa todettiin, että Kilpiäisen ulsterissa, samoin kuin nenäliinassa ja timpurinvasarassa, oli ihmisen verta, jonka veriryhmä oli eri kuin Kilpiäisen. Ulsterissa oli lisäksi piimaata, jollaista Soson aseman lipputoimiston lattia oli täynnä kassakaappiräjähdyksen jälkeen. Rikospaikalta talteen otettu tulilanka oli myös täsmälleen samanlaista kuin Kilpiäisen asunnosta löydetty. Kiistattomimmin Kilpiäisen paikallaolon Soson pysäkkirakennuksessa todisti kuitenkin lipputoimiston lattialta löytyneestä puukosta saatu osittainen sormenjälki, joka osoittautui Kilpiäisen jättämäksi. Kilpiäinen oli työskennellyt rikospaikalla villakäsineet kädessään, mutta toisessa käsineessä oli ollut pieni reikä vasemman peukalon kohdalla. Poliisilla oli Kilpiäistä vastaan aukoton ja vakuuttava näyttö.⁴⁰

³⁹ PTptk 34/53, 15–16, 138–141, 150–151.

⁴⁰ Antikainen 1977, 398–399.

3.3 Sekatyömies Kilpiäinen

Väinö Kalevi Kilpiäinen oli tapahtumahetkellä 23-vuotias sekatyömies. Hän oli syntynyt 16. kesäkuuta 1929 Joutsenossa. Hänen vanhempansa olivat eronneet vuonna 1944 isän alkoholinkäytön ja riidanhaluisuuden vuoksi. Eron jälkeen Kilpiäisen äiti oli muuttanut kahden poikansa kanssa Muhokselle, jossa pojat varttuivat aikuisiksi äidin hoivissa. Kilpiäinen ei tiettävästi enää koskaan ollut yhteydessä isäänsä. Kilpiäisen velipuoli oli syntynyt äidin aikaisemmasta suhteesta. Äidin mukaan Kilpiäinen oli lapsesta saakka ollut sulkeutunut ja hiljainen ja viihtynyt omissa oloissaan. Koulumenestys oli ollut heikkoa. Hän ei kuitenkaan ollut lapsena pahantapainen tai ilkeä. Kilpiäinen oli edelleen ollut hyvin läheinen äitinsä kanssa ja hänen olikin vaikea uskoa, että poikansa oli syyllistynyt niin hirvittävään rikokseen. Äiti oli ollut siinä uskossa, että poika oli ottanut opiksi aiemmasta rikoksestaan ja kärsitystä rangaistuksesta. Kilpiäinen oli lisäksi saanut hyvän vaimon ja lapsen, jotka olivat tälle kaikki kaikessa.⁴¹

Kilpiäinen oli naimisissa 20-vuotiaan Inga Annelin kanssa ja heillä oli vajaan vuoden ikäinen tytär Kirsti. Ouluun perhe oli muuttanut vuoden 1952 lokakuussa Kemistä. Siellä heille oli syntynyt Kirsti, eikä heidän silloinen vuokraemäntänsä ollut pitänyt lapsista, joten perhe oli pakotettu muuttamaan. Kemistä he olivat muuttaneet suoraan nykyiseen asuinpaikkaansa Oulujoen Saviharjulle, Kehusmaan taloon alivuokralaisiksi. Kilpiäinen oli aluksi työskennellyt parilla rakennustyömaalla, mutta eronnut niistä tehtävistä ja mennyt töihin Oulujoen hätäaputyömaalle rakentamaan tietä. Tässä työpaikassa hän oli ollut aina siihen saakka, kunnes hänet pidätettiin Soson tapahtumista epäiltynä.⁴²

Oulujoen hätäaputyömaan työnjohtaja kuvaili Kilpiäistä laiskaksi ja veltoksi työntekijäksi, jonka työt edistyivät hyvin verkkaisesti. Työnjohtaja oli usein joutunut ohjeistamaan Kilpiäistä työn tekemiseen ja oli havainnut, että hänen oli välillä hankala käsittää ohjeita. Kilpiäinen oli sulkeutunut, eikä juuri seurustellut muiden työntekijöiden kanssa. Häntä pidettiin hieman omituisena ja jopa pelottavana, sillä hänellä oli aina ollut erikoinen katse silmissään. Kilpiäinen oli toiminut työmaalla panostajan apulaisena, mikä oli antanut hänelle mahdollisuuden oppia käsittelemään dynamiittia ja varastamaan räjäyttämiseen tarvittavat välineet.⁴³

⁴¹ PTptk 34/53, 189–190.

⁴² PTptk 34/53, 50–53, 171.

⁴³ PTptk 34/53 163–168.

Vaimonsa mukaan Kilpiäinen oli ”hermostunut” luonne. Tämä ilmeni siten, että kaikkien asioiden oli sujuttava hänen mielensä mukaan ja pienimmänkin vastoinkäymisen seurauksena hän kiivastui. Joskus kiivastuminen oli hyvinkin voimakasta. Hermostuksissaan Kilpiäisen kädet alkoivat ”vispata” ja hänen äänensä nousi kimeäksi. Avioliiton alkuaikoina Kilpiäinen oli muutaman kerran riidan seurauksena myös lyönyt vaimoaan, mutta hän vähätteli tapauksia kertoen, että lyönneistä ei ollut aiheutunut sen kummempaa, kuin muutama mustelma. Kilpiäinen oli vaimonsa suhteen hyvin mustasukkainen ja vahti tämän tekemisiä tarkasti. Vaimo ei saanut miehensä työssä ollessa poistua kotoaan, kuin aivan välttämättömimmille asioille. Viinaa mies oli juonut koko heidän avioliittonsa ajan ja tapahtumaa edeltäneenä syksynä hän oli käynyt hankkimassa sitä joka viikko. Joulun jälkeen viinaa ei kuitenkaan ollut ostettu perheeseen ollenkaan. Vaimo kertoi lisäksi, ettei Kilpiäinen ollut humalassa pahansisäinen, vaan pikemminkin parempi, vähemmän ilkeä. Vaimo piti heidän avioliittoaan normaalina, eikä ollut osannut kuvitella tai epäillä, että hänen miehensä olisi voinut syyllistyä Soson kaltaiseen törkeään rikokseen.⁴⁴

Kuulusteluissa Kilpiäinen kiisti johdonmukaisesti olevansa syyllinen Soson pysäkin ryöstöön ja neljän ihmisen murhaamiseen. Kiistattomat todisteetkaan eivät saaneet häntä murtumaan. Kilpiäinen esiintyi kuulusteluissa rauhallisena, laskelmoivana ja täysin tunteettoman tuntuisena. Hän ihmetteli suuresti, miten häntä voidaan niin julmasta rikoksesta edes syyttää, sillä hänellä itselläänkin oli tytär, minkä vuoksi hän ei missään tapauksessa olisi voinut surmata pientä lasta. Kuulustelujen edetessä Kilpiäinen kuitenkin tajusi, ettei hänen kieltämisensä johtaisi mihinkään ja, että hänen pitäisi pystyä jotenkin selittämään hänen hallustaan löydetyt tavarat. Huhtikuun kymmenentenä päivänä hän päättikin tunnustaa olleensa rikospaikalla. Kilpiäinen ei suinkaan tunnustanut olevansa syyllinen Soson tapahtumiin, vaan ainoastaan apuri, joka oli viekoiteltu ja lahjottu mukaan. Kilpiäinen oli tavannut Oulun keskustassa pitkäperjantain aattoiltana tuntemattoman miehen, joka oli tarjonnut hänelle viisi miljoonaa markkaa⁴⁵ palkkioksi, mikäli tämä tulisi vahdiksi rikospaikalle. Ryöstökeikka olisi helppo ja luvassa olisi paljon rahaa. Tuntematon oli antanut Kilpiäiselle kaksi miljoonaa markkaa etumaksuksi jo tuolloin ja rahanhimoissaan hän olikin lupautunut lähtemään mukaan. Sosolla Kilpiäinen oli omien sanojensa mukaan tullut katumapäälle ja ajatellut estää myös tuntemattoman miehen ryöstöyrityksen uhkaamalla häntä mukaansa varaamallaan leikkipistoolilla. Mies oli kuitenkin tajunnut aseensa leikkikaluksi ja oli Kilpiäisestä välittämättä painellut sisään asemarakennukseen ja suorittanut hirmutyönsä. Kilpiäisen kehossa havaitut vammat olivat tulleet siitä, kun hän oli yrittänyt estää tuntematonta, mutta tämä oli ollut

⁴⁴ PTptk 34/53, 178–179.

⁴⁵ 135 391 euroa (v. 2007). Lähde: Nordea rahanarvonkerroin, luettu 14.7.2008.

liian vahva ja tainnuttautunut Kilpiäisen toimintakyvyttömäksi. Niinpä hän oli saattanut ainoastaan sivusta seurata miehen mielipuolista käytöstä. Pysäkiltä poistuttuaan Kilpiäinen ja tuntematon olivat lähteneet eri suuntiin. Kilpiäinen oli ottanut haltuunsa tuntemattoman pysäkiltä varastamat tavarat, sillä tämä oli ottanut häneltä pois aiemmin antamansa kahden miljoonan etumaksun. Erottaessa tuntematon oli uhannut tappa Kilpiäisen, mikäli tämä kertoo asiasta kenellekään. Tapauksen tutkijat pyrkivät osoittamaan Kilpiäiselle hänen tarinaansa sisältävät monet aukot ja ristiriitaisuudet paikalta havaittujen todisteiden kanssa. Hänen mielestään tapauksessa ei kuitenkaan ollut mitään erikoista, sillä tuntematon oli niin varovainen ja ovela, että oli pystynyt hävittämään paikalta kaikki itseensä viittaavat todisteet.⁴⁶

Kilpiäinen piti sitkeästi kiinni tarinastaan tuntemattomasta miehestä, mutta kuulustelujen jatkuessa hän alkoi olla hieman epävarma. Hän kyseli yhtenäen tutkijoilta, joko tuntemattoman jäljille oli päästy, mutta alkoi myös kiinnostua siitä, millainen rangaistus häntä odottaisi, mikäli hänet (syyttömänä) rikoksesta tuomitaan. Kilpiäinen oli hyvin huolissaan siitä, voitaisiinko hänet tuomita kuolemaan, eikä tahtonut ymmärtää, että se ei Suomen oloissa ollut enää mahdollista. Kilpiäinen alkoi myös kiinnostua ”yläkerran tuomiosta” ja luki Raamattua. Hän oli huolissaan siitä, ettei edes Jumala voisi antaa niin hirvittävää rikosta anteeksi. Lopulta, tutkijoidenkin yllätykseksi, Kilpiäinen tunnusti huhtikuun 17. päivä, että hän oli yksin syyllinen Soson tapahtumiin.⁴⁷

Kuulusteluissa Kilpiäinen kertoi, että tietyömaalla työskennellessään hän oli huomannut, että palkka oli niin pieni, että se ei tahtonut riittää mihinkään. Lisäksi muut työntekijät olivat saaneet parempaa palkkaa ja se oli suuttanut häntä. Hän olisi halunnut taata perheelleen paremman toimeentulon ja kenties oman asunnonkin, mutta ilman ammattitutkintoa hän oli tuomittu hanttihommiin, joissa ei ollut rikastumisen mahdollisuutta. Niinpä hän oli alkanut suunnittelemaan varojen hankkimista rikollisin keinoin. Tietyömaalla työskennellessään Kilpiäinen oli varastanut pikkuhiljaa kassakaapin räjäyttämiseen tarvittavia tarvikkeita, sillä hän oli kuullut uutisista ja lukenut lehdistä, että kassakaapin pystyy räjäyttämään auki. Soson pysäkin hän oli valinnut kohteekseen sattumalta, sillä se oli sijainnut syrjäisellä paikalla sopivan matkan päässä kotoa. Kilpiäinen oli luullut pysäkkiä otolliseksi ryöstökohteeksi, jossa säilytettäisiin paljon rahaa ja joka olisi asumaton. Ryöstö oli hyvä suorittaa pitkäperjantaina vaimon ollessa käymässä vanhempiensa luona Kalajoella. Tarkempaa tiedustelua hän ei ollut Sososta tehnyt ja niinpä hän tuli rikospaikalla yllätetyksi.⁴⁸

⁴⁶ Antikainen 1977, 399–402; PTptk 34 /53, 50–109.

⁴⁷ Antikainen 1977, 402–403.

⁴⁸ PTptk 34/53, 98–99.

Oman kertomansa mukaan Kilpiäinen oli luopunut ryöstöaikeista heti, kun tuli yllätetyksi pysäkkirakennuksen eteisessä. Hän oli kuitenkin suivaantunut siitä, ettei pysäkinhoitaja Niemi ollut antanut hänen jäädä odotushuoneeseen nukkumaan. Viimeinen pisara oli ollut se, kun Niemi oli lähtenyt häntä voimakkein taluttamaan ulko-ovelle. Tällöin hän oli iskenyt pysäkinhoitajaa vasaralla päähän huomauttaakseen tätä tämän sopimattomasta käytöksestä. Mitään surmaamistarkoitusta ei hänellä vielä tuolloin ollut. Kilpiäinen oli tekonsa jälkeen huomannut, että isku oli ollut tarkoitettua voimakkaampi, eikä Niemi todennäköisesti selviäisi siitä. Niinpä hän oli päättänyt lyhentää pysäkinhoitajan kärsimyksiä lyömällä tätä voimakkaasti useita kertoja päähän. Pysäkinhoitajan vaimon ja tyttären Kilpiäinen oli surmannut siksi, etteivät he voisi ilmiantaa häntä. Pienen tytön surmaamista Kilpiäinen ei osannut selittää. Hän ihmetteli itsekin, mikä voima hänet oli saanut ryhtymään moiseen tekoon ja miksei hän pystynyt pysäyttämään itseään. Hän kuitenkin kertoi olleensa Niemen isännän surmaamisen jälkeen raivon sokaisema ja epäili, että siinä tilassa hän olisi voinut surmata muitakin, mikäli heitä olisi paikalla ollut. Kuulusteluissa Kilpiäinen ilmoitti katuvansa tekojaan.⁴⁹

Kilpiäisen oikeudenkäynti alkoi 20.5.1953. Ilmapiiri paikkakunnalla oli rikoksen takia hyvin tulehtunut ja ihmisten mielet kuohuksissa. Murhaajalle vaadittiin kuolemanrangaistusta. Oikeudenkäynnistä uhkasi tulla hallitsematon kansankokous, kun kaikki olisivat halunneet nähdä vilauksen Kilpiäisestä. Järjestyshäiriöiden pelossa Oulun kihlakunnanoikeus käsitteli jutun Oulun lääninvankilan muurien sisäpuolella. Jutun käsittely kesti neljä päivää. Aluksi Kilpiäinen taas kiisti syyllisyytensä ja vetosi tuntemattomaan rikoskumppaniin. Käsittelyn edetessä hän kuitenkin tunnusti toimineensa yksin. Lauantaina 23.5.1953 kihlakunnanoikeus langetti Kilpiäiselle tuomion. Hän sai neljästä eri murhasta ja yksin teoin tehdystä ryöstöstä, kustakin elinkautisen kuritushuonerangaistuksen, yhteensä siis neljä elinkautista. Hovioikeus vahvisti tuomion heinäkuussa. Mielentilatutkimusta ei Kilpiäiselle tehty.⁵⁰

Vankilassa Kilpiäinen käyttäytyi moitteettomasti. Hän ei yrittänyt karata, eikä tehdä itsemurhaa, vaikka olikin ajoittain syvästi masentunut ja hermostunut. Muiden vankien kanssa hän ei juuri ollut tekemisissä, sillä he karttelivat häntä. Vankilassa Kilpiäinen ilmeisesti koki uskonnollisen herätyksen. Vuosien varrella hän teki useita armonanomuksia, mutta ne kaikki hylättiin. Kilpiäinen kuoli vankilassa 4.11.1973, kun hänen munuaisensa pettivät jatkuvan lääkehoidon seurauksena.⁵¹

⁴⁹ PTptk 34/53, 101–109; Antikainen 1977, 406.

⁵⁰ Antikainen 1977, 411.

⁵¹ Antikainen 1977, 412.

Vaimolleen Kilpiäinen ei koskaan tunnustanut olevansa syyllinen Soson tapahtumiin, vaan elätti toiveita siitä, että tämä odottaisi hänen vapautumistaan. Yhteydet vaimoon ja lapseen kuitenkin katkesivat pian hänen vankilaan joutumisensa jälkeen ja Kilpiäinen tyytyi kohtaloonsa. Ennen oikeudenkäyntiä Kilpiäisen hallusta takavarikoitiin seuraavanlainen kirje, jonka hän oli yrittänyt toimittaa vaimolleen:

”Rakkaat omaiseni. Äitini, vaimoni ja lapseni ja te kaikki. Tämä on totuus, en ole syyllistynyt tähän kauhiaan asiaan. Sillä vaikka olen siellä mukana ollutkin niin, tätä pöyristyttävää tekoa en ole tehnyt. Sillä se roikale joka tämän teon teki lahjoi minut 500.000: siis puolella miljoonalla markalla ja houkutteli minut kaverikseen, vahtimieheksi muka. Itse tehten sitten se roikale ne konnan tekonsa. Eikä minulle puhunut mitään että siellä olikaan ihmisiä ollenkaan, olisin tämän roiston pitättäny sillä leikkipistollilla, mutta hävisin kamppailussa sen kanssa, ja niin se pääsi tekemään niitä julmuuksia. Ei ne ole sitä vielä tavoittanu. Ja sen puoleen ne pakottivat tämän minun syykseni, vaikka en ole sitä tehnytkää. Tästä minä Anneli sinulle kirjoitin miten se tapahtu. Mutta kun ne ei ole sitä, Roikaletta tavottanu niin ne minun niskoille nyt laittoivat tämän kamalan teon. Sitte kun vielä sanovat että ei pääse ikinä pois vankilasta niin täytyy tunnustaa vaikka ei ole tehnytkää sitä. Kyllä minä olen katunut tuhannen kertaa kun rupesin sen äijän keiliin ollenkaan. Jos minä olisin sen saanut pitätettyä niin ei olisi tätäkää tapahtuna. Niin tämä on totuus. Olkaa rauhassa vaan. Älkää luulkokaa että minä tämmöstä ikinä tekisinkään. Vaan kyllä ne eivät katso ketä ne syyttää. Minun omatuntoni on aivan rauhallinen kun en kerran ole tätä tehny. Näin on asia. Kalevi”.

Kilpiäinen oli selittänyt kuulustelijoille kirjoittaneensa kirjeen, koska ei ollut halunnut, että hänen äitinsä ja vaimonsa uskoisivat hänen olevan niin paha ja julma kuin tehdyt rikokset antoivat ymmärtää.⁵²

⁵² Antikainen 1977, 408–409, 412.

4 Ajankuva 1950-luvulla

4.1 Toiveikas tulevaisuus

Soson ryöstömurha järkytti ihmismieliä valtakunnallisesti. Teko oli häikäilemätön, eikä sitä kyetty millään ymmärtämään. Rikoksen tekijä piirtyi ihmisten mieliin petona, jolta tuli riistää kaikki ihmisarvo. Ihmisten reaktioiden voimakkuutta selittää muun muassa se, että Soson tapaus tapahtui aikana, jolloin Suomen kansa oli juuri noussut sodan jäljiltä jaloilleen ja katsoi toiveikkaana tulevaisuuteen. Hirmuteko hämmensi ihmisiä ja loi heihin pelkoa. Vaikka sodasta olikin selvitty, saattoi vaara vaania kotiovella.

1950-luku oli Suomessa toivorikasta aikaa. Sodan arpia oli pikkuhiljaa saatu paikatuksi ja elintaso oli kääntynyt hienoiseen nousuun. Sodan muistot hälvenivät hitaasti, mutta varmasti. Suomi oli agraarinen maa, jossa maa- ja metsätalous työllistivät puolet väestöstä. Kaksi kolmasosaa suomalaisista asui maaseudulla. Kulttuuria, ihanteita ja koko henkistä ilmapiiriä hallitsivat maaseutu ja talonpoikaisuus.⁵³ 1950-luvun aikana suomalaiset olivat päässeet hiljalleen kiinni normaaliajan arkirutiineihin ja usko parempaan tulevaisuuteen oli voimakasta. Jälleenrakennuksen ja sotakorvausteollisuuden myötä Suomen elinkeinotoiminta oli vilkastunut ja töitä oli tarjolla niin paljon kuin ehti tehdä. Siirtoväki oli saatu pääosin asutettua uusille pienviljelysaloille, mikä entisestään vahvisti maatalouden asemaa Suomessa.⁵⁴ Lisäksi sotalapset oli saatu takaisin kotiin ja ensimmäinen kahvilaivakin oli purjehtinut Suomeen vuonna 1946⁵⁵.

Vuodesta 1952 tuli Suomelle monin tavoin ikimuistoinen. Muhoslainen Armi Kuusela valittiin kesäkuussa maailman ensimmäiseksi miss Universumiksi ja heinäkuussa Suomessa järjestettiin kesäolympialaiset. Olympialaisten myötä suomalaiset tunsivat taas olevansa maailmankartalla, itsenäisiä ja vapaita. Se todisti valtion toipuneen sodasta ennätysmäisen nopeasti. Lisäksi olympiavuonna oli päästy pois kaikista tiukimmasta kulutustavaroiden sääntelystä ja elämä alkoi helpottaa. Kauppoihin alkoi ilmestyä uusia tuotteita, joita myös tavallisilla ihmisillä oli mahdollisuus hankkia. Sodan aiheuttama elintason lasku oli ohitettu vuosikymmenen vaihteessa ja Suomen talous kasvoi nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Matka kohti hyvinvointivaltiota oli

⁵³ Sipilä ja Anttonen 2008, 51–53.

⁵⁴ Kuisma 2008, 15.

⁵⁵ Haataja 1992, 187.

alkanut.⁵⁶ Suurimmasta saavutuksessa Suomessa iloittiin syyskuussa 1952, kun viimeinen sotakorvausjuna lähti Neuvostoliittoon. Sotakorvauksiin oli käytetty huomattava osa valtion budjetista ja metalliteollisuuden jalostusarvosta, eikä apua ollut otettu muualta vastaan.⁵⁷

1950-luvun arki oli kuitenkin kaikesta huolimatta vaatimatonta. Asuinolosuhteet olivat alkeelliset, suuressa osassa asuntoja ei ollut sähköä, viemäriä tai vesijohtoa. Samassa pienessä asunnossa saattoi asua hyvinkin monta ihmistä. Yli kolmannes suomalaisista asui tiloissa, joissa yhtä huonetta kohden oli yli kaksi ihmistä.⁵⁸ Perheet olivat suurilukuisia, sillä sodan turvattomuuden jäätyä taakse, ihmiset olivat pystyneet hankkimaan ne lapset, jotka sodan takia olivat jääneet saamatta. 1950-luvun arvomaailma oli edelleen melko viaton. Koti, uskonto ja isänmaa olivat jo aikaisemmilta vuosikymmeniltä perittyjä, kyseenalaistamattomia arvoja. Naisen paikka yhä edelleen oli mieluiten kotona ja nuoren tytön päämääränä siinsi avioliitto. Kunnan naisen hyveitä olivat häveliäisyys ja kuuliaisuus. Eliitin ja kansan välillä oli yhä kuilu, joka kuitenkin oli alkanut pikku hiljaa kaventua.⁵⁹

4.2 Muhos mielenkiinnon keskipisteenä

Muhoksen alue oli tunnettu jo 1800-luvun lopulla suosittuna erämatkailukohteena sekä Oulujoen, että Pyhäkosken koskien ansiosta. Viipurista Itäsuomen kautta Kajaaniin ja Ouluun ja sieltä takaisin rautateitse etelään kulki yhtenäinen matkailureitti. Muhos oli 1950-luvulla pieni maaseutupitäjä, joka sijaitsi Oulun läheisyydessä. Sen asutus oli muodostunut pitkälti Oulujoen varrelle, minkä rannoilla oli hyvä viljellä maata. Valtaosa Muhoksen asukkaista sai toimeentulonsa maanviljelystä aina toiseen maailmansotaan asti, minkä jälkeen alueen kuuluiin koskiin rakennettiin peräti kolme voimalaitosta ja elinkeinorakenne alkoi hiljalleen muuttua. Vuonna 1949 valmistui ensimmäinen voimala, Pyhäkoski, ja vuonna 1952 alkoivat seuraavan voimalan rakennustyöt. Työmaat tarjosivat paikallisille toimeentuloa useiden vuosien ajan. Viimeinen voimala valmistui vuonna 1956.⁶⁰

Muhoksen liikenneyhteydet olivat ajan oloon hyvät, sillä rautatie oli rakennettu sinne jo vuonna 1930. Läheinen Oulun kaupunki oli merkittävä pohjoissuomalainen keskus, sillä se sijaitsi

⁵⁶ Kuisma 2008, 11, 15.

⁵⁷ Heinonen 2008, 112.

⁵⁸ Heinonen 1999, 34–35, 43.

⁵⁹ Utrio 1992b, 132–133.

⁶⁰ www.muho.fi/hallintopalvelut/historia (luettu 30.7.2008).

rautateiden solmukohdassa ja siellä oli lisäksi vilkas satama. Sotakorvausteollisuuden myötä myös Oulussa oli paljon työtä tarjolla ja kaupunki veti väkeä lähiseuduilta. Moni muhoslainenkin haki toimeentulonsa läheisestä kaupungista. Valtion rautatiet alkoi lisäksi uudistaa 1950-luvulla Pohjanmaan rataosuutta, mikä entisestään lisäsi työvoiman tarvetta. Projekti oli mittava ja se valmistui vasta vuonna 1962. Jälleenrakennuksen aikana työtä oli tarjolla useilla erilaisilla työmailla ja niihin otettiin myös kouluttamattomia miehiä töihin. Moni oppikin ammattinsa suoraan käytännön työssä. Suuri työvoiman tarve mahdollisti monen nuoren miehen irtaantumisen perinteisestä maataloustyöstä.⁶¹

Muhos syöksyi valtakunnalliseen ja jopa kansainväliseen julkisuuteen vuonna 1952, jolloin paikkakunnan oma tyttö Armi Kuusela valittiin ensin Suomen neidoksi ja myöhemmin kruunattiin universumin kauneimmaksi. Armi vastasi aikansa naisihannetta täydellisesti. Hän oli kaunis paitsi ulkoisesti, myös sisäisesti. Hän oli urheilullinen ja sivistynyt ja omasi ennen kaikkea siveellisen maineen. Armin valinta maailman kauneimmaksi osui Suomen ”juhlavuoteen”, jolloin järjestettiin myös olympialaiset ja maksettiin viimeiset sotakorvaukset. Niinpä sekä Muhoksella, että koko Suomessa juhlittiin oman naapurityttömäisen missin ja sitä myöten koko Suomen kansan odottamatonta menestystä antaumuksella.⁶²

Ei ole liene yllättävää, että ainoastaan muutamia kuukausia suurien juhlanaiheiden jälkeen Soson tapahtumat pysäyttivät koko Muhoksen ja loivat kauhua maanlaajuisesti. Pienen ja rauhallisen kyläyhteisön arki järkkäsi ennenkuulumattomalla tavalla. Jälleen kerran Muhos oli tapahtumien keskipisteenä ja jakamattoman huomion kohteena. Toimittajia ja valokuvaajia matkusti pienelle paikkakunnalle ympäri Suomen. Ennen murhaajan kiinnijäämistä koko seutukunta oli varpaillaan ja murhaajan henkilöllisyydestä ja mielenlaadusta tehtiin arvailuja. Kilpiäisen paljastuttua ryöstömurhan tekijäksi ihmiset kokoontuivat yhteiseksi rintamaksi vaatimaan rikolliselle riittävän ankaraa rangaistusta. Oikeudenkäynti kiinnosti laajaa yleisöä ja useat tuohtuneet ihmiset olisivat halunneet nähdä edes vilaukselta pahamaineisen murhaajan. Muhoksen voimalaitoksen työntekijät jopa suunnittelivat vapaapäivän pitämistä käräjäpäivänä. Oikeudenkäynti jouduttiin lopulta pitämään Oulun lääninvankilan suojissa järjestyshäiriöiden pelossa.⁶³

⁶¹ Manninen 1995, 77, 84–85; www.muhos.fi/hallintopalvelut/historia (luettu 28.7.2008).

⁶² www.muhos.fi/kunta/armi-kuusela-naisista-kaunein (luettu 30.7.2008).

⁶³ Antikainen 1977, 411.

4.3 Rikollisuuden laskeva suuntaus

Sosolla tapahtunut verityö on Suomen rikoshistoriassa monella lailla erikoinen tapaus. Se poikkesi tyypillisestä suomalaisesta henkirikoksesta paitsi teonpiirteiltään, myös ajankohdaltaan. Pelkästään se, että teko tapahtui kirkollisena juhlapyhänä oli jo omiaan järkyttämään ihmisiä. Sosen joukkomurha tapahtui kuitenkin myös rikollisuuden kehityksen osalta yllättävään aikaan. Sodanjälkeisen rikollisuuden selväpiirteisoin kehitys oli rikollisuuden lasku ja sitä myöten ihmisten turvallisuuden tunne oli olennaisesti parantunut. Vuosina 1945–1947 rikollisuusluvut olivat olleet huipussaan, mutta sen jälkeen suuntaus oli muuttunut jyrkästi alenevaksi.⁶⁴

Taulukko 1. Yleisissä alioikeuksissa syypäiksi tuomitut eräissä rikoslajeissa viisivuotiskausittain

rikoslaji	lukumäärä 1905– 1909 N	15 v. täyttäneen keski-ikäisen 1 000 000 kohti vuosittain keskimäärin												lukumäärä 1960– 1964 N
		1905– 1909	1910– 1914	1915– 1919	1920– 1924	1925– 1929	1930– 1934	1935– 1939	1940– 1944	1945– 1949	1950– 1954	1955– 1959	1960– 1964	
Väärä vala	143	16	29	15	19	30	48	36	12	33	66	83	92	1 476
Murha, tahallinen tappo	216	24	28	20	46	47	46	26	15	30	18	15	12	189
Rauhanrikkominen	2 531	276	282	95	117	172	174	105	43	139	148	112	64	1 029
Väärä ilmianto	355	39	37	22	21	18	18	19	6	14	16	12	9	150
Kunnianloukkaus	4 644	507	443	278	188	153	152	126	73	126	111	72	30	476
Varkausrikokset, paitsi näpistyksen	6 089	665	776	1 638	922	767	1 141	874	1 325	1 994	1 011	887	1 074	17 174
Kavaltaminen	822	90	115	102	86	106	220	263	204	452	381	331	228	3 643
Ryöstö	219	24	25	18	24	26	36	22	19	67	29	29	56	892
Petos	751	82	106	105	96	108	188	235	211	483	432	468	253	4 040
Kaikista rikoksista vapausrangaistukseen tuomitut¹	13 506	1 476	1 640	2 280	1 822	2 176	3 276	2 356	2 558	5 097	2 958	2 854	3 679	58 799

¹ Vankeus- ja kuritushuonerangaistusten lisäksi on tähän luokkaan luettu myös kuolemanrangaistukset.

Lähde: Anttila&Törnudd 1970, 115, taulukko 15.

Taulukko 1 osoittaa, että rikollisuus väheni huomattavasti määrällisesti, mutta myös rikoslajikohtainen rakenne muuttui. Väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus väheni. Murhien ja tahallisten tappojen lukumäärä oli voimakkaasti laskussa. Omaisuusrikollisuus puolestaan ei laskenut yhtä voimakkaasti, vaan sen suhteellinen osuus alkoi tasaisesti kasvaa. Yleistymisen kieli yhteiskunnan varallisuuden jakautumisesta. Elintaso alkoi jälleenrakennuksen vuosina pikkuhiljaa kasvaa, mutta kaikilla ei taloudelliseen nousuun ollut mahdollisuutta.⁶⁵ Tällaisessa tilanteessa yksilö pyrkii vaurauteen, mutta taloudelliset ja rakenteelliset olosuhteet eivät

⁶⁴ Anttila&Törnudd 1970, 114.

⁶⁵ Anttila&Törnudd 1970, 118.

mahdollista tavoitteen toteutumista⁶⁶. Sosonkin tapauksessa Kilpiäinen oli tuskastunut omaan tilanteeseensa, jossa pelkällä sekatyömiehen ammatilla ei ollut etenemismahdollisuuksia. Työläisten osuus väkivaltarikoksien tekijänä olikin suurin.⁶⁷

Suomi on kautta aikain ollut korkean henkirikollisuuden maa. Uhrin ovat yleensä miehiä ja veriteko suoritetaan usein äkkipikaistuksissa alkoholin vaikutuksen alaisena. Alkoholi myös altistaa uhriksi joutumiselle⁶⁸. Henkirikoksen tekijä ja uhri yleensä myös tuntevat toisensa. Varsinkin ryypyporukoissa sattuneita kahnauksia tapahtuu usein. Hyvin tavallisia ovat myös perheen sisäiset välien selvittelyt, jolloin uhri voi olla toinen aviopuolisoista.⁶⁹ Sosolla tapahtunut joukkomurha poikkesi näistä määritelmistä huomattavasti. Kilpiäinen ei tuntenut uhrejaan entuudestaan lainkaan, vaan he valikoituivat sattumalta. Kolme neljästä hänen uhreistaan oli naispuolisia, mukaan lukien pieni lapsi. Uhrien lukumäärä jo itsessään oli Suomen rikoshistorian mittakaavassa suuri. Kilpiäinen teki teon myös täydessä ymmärryksessä, eikä hän ollut alkoholinvaikutuksen alainen.

Sattumalla oli ikävä osuutensa asiaan. Tapahtumien kulku olisi voinut olla täysin erilainen, mikäli Niemen perheen kolme aikuista poikaa olisivat olleet kotona. Olisiko veritöitä tapahtunut mikäli pysäkinhoitaja Niemi olisi antanut Kilpiäisen jäädä odotushuoneeseen nukkumaan, jää arvailujen varaan. Joka tapauksessa teon poikkeuksellisen luonteen ja raakuuden huomioon ottaen ei ollut yllättävää, että tapaus herätti mielenkiintoa ja sai osakseen paljon julkisuutta. Myönteisen rikollisuuslukujen kehityksen katkaisi neljän samaan perheeseen kuuluvan ihmisen murha.

⁶⁶ Kivivuori 2008, 361.

⁶⁷ Anttila&Törnudd 1970, 176.

⁶⁸ Lappi-Seppälä 2001, 73.

⁶⁹ Laine 2007, 75; Lehti 2001, 95–99.

5 Sanomalehdistö

5.1 Rikosuutisoinnin lähtökohdat

Rikokset ja rikolliset ovat kiinnostaneet ihmisiä kautta aikojen. Jo ennen ihmisten laajamittaista lukutaidon kehittymistä ihmiset levittivät tietoa tapahtuneista väkivallan teoista ja kuuluisista rikollisista arkkiveisujen avulla. Sanomalehtien myötä tiedonvälitys muuttui nopeammaksi, mutta ihmisten kiinnostuksen kohteet pysyivät samoina. Rikoksista on uutisoitu niin pitkään kuin sanomalehtiä on ollut olemassa.⁷⁰

Rikos on uutisena ihanteellinen. Se täyttää useat uutisille asetetut kriteerit, kuten dramaattisuuden, yllätyksellisyyden ja sensaatiomaisuuden. Juuri niistä syistä rikosuutiset kiinnostavat ihmisiä ja saavat heidät lukemaan jutun kokonaisuudessaan. Rikosuutisoinnissa on kuitenkin kyse paljosta muustakin, kuin ainoastaan pelkästä rikoksesta tiedottamisesta tai lukijoitten kosiskelusta mehevillä aiheilla. Rikosuutiset ja lukijoiden reaktiot heijastavat yhteiskunnan tilaa paljon laajemmin. Kohahduttavien uutisten myötä ihmisille tarjoutuu mahdollisuus uudistaa omia arvojaan ja vahvistaa yhteiskunnallisia normeja. Rikosuutisointi on arena, jolla ihmiset voivat pohtia käyttäytymistään, moraalisuuttaan ja elämänsä olosuhteita. Se luo ihmisille kuvan normeista, oikeista ja vääristä valinnoista, ja pitävät ainakin suurimman osan heistä poissa rikolliselta uralta.⁷¹

Suomalaista rikosuutisointia 1960-luvulla tutkinut Pertti Hemánus on esittänyt rikosuutisoinnille viisi erilaista funktiota. Ne ovat yhteisökiinteyden säilyttäminen, normeja ja rikkomuksia koskevan informaation tarjoaminen, sosiaalinen kontrolli, sanktioinnin tehostaminen ja kriminaalipoliittisen yleisen mielipiteen aktivoiminen. Hemánuksen mukaan kepeät ja yksityiskohtaiset rikosuutiset voivat toimia purkautumistienä joillekin yksilöille, jotka muutoin sortuisivat rikollisiin tekoihin. Rikosuutisista ihmiset oppivat lakia ja käsittävät rikollisten tekojen seuraukset. Yhteiskunnan normit tulevat sanomalehtien kautta kaikkien tietoisuuteen. Sosiaalinen kontrolli puolestaan todellistuu esimerkiksi julkaisemalla rikollisten nimet sanomalehdessä. Varsinkin lievemmissä rikostapauksissa tällainen julkinen sanktio on koettu pelottavammaksi kuin oikeuslaitoksen rangaistus. Sanktioinnin tehostaminen perustuu poliisin ja oikeuslaitoksen yhteistyöhön toimittajien

⁷⁰ Mäkipää 2004, 20.

⁷¹ Mäkipää 2004, 21, 27.

kanssa. Poliisi saattaa turvautua julkisuuden apuun rikoksia selvittäessään, kuten esimerkiksi Soson tapauksessa julkaisemalla epäillyn tarkat tuntomerkit kaikissa mahdollisissa medioissa. Yleisöviheillä on usein ratkaiseva rooli rikosten selvittämisessä. Oikeudenkäynnin julkisuuden tarkoituksena taas on vahvistaa luottamusta tuomioistuimen toimintaa kohtaan.⁷²

Hemánuksen jäsentelemä viides rikosuutisoinnin funktio, kriminaalipoliittisen yleisen mielipiteen aktivoiminen, on oman työni kannalta kiinnostavin. Kriminaalipoliittinen yleinen mielipide muodostuu suurimmalta osalta lehdistön välittämän rikollisuuden kuvan perusteella.⁷³ Kuitenkin lehdistön välittämä kuva rikollisuudesta on usein vääristynyt ja se saa ihmiset reagoimaan voimakkaammin kuohuttaviin rikoksiin. Rikosuutisoinnissa liioitellaan usein vakavampien rikosten lukumäärää ja tietyn tyyppisiä rikoksia tuodaan enemmän esille kuin toisia. Varsinkin henkilöön kohdistetut rikokset, kuten väkivalta ovat yliedustettuina sanomalehdissä ja muissa medioissa. Vaikka niistä uutisoidaan huomattavasti esimerkiksi omaisuusrikoksia useammin, niiden todellinen määrä on paljon vähäisempi.⁷⁴ Harva lukija kuitenkaan osaa suhteuttaa lukemaansa todellisiin rikostilastoihin ja niinpä hänelle saattaa välittyä kuva todellisuutta turvattomammasta maailmasta. Onkin osoitettu, että median tuottamat mielikuvat ovat lisänneet ihmisten vieraantuneisuuden tunnetta ja rikollisuuden pelkoa sekä johtaneet siihen, että yleisö suhtautuu rikollisuuteen entistä ankarammin ja vaatii yhä kovempia rangaistuksia.⁷⁵ Rikoksentehtäjän halutaan hyvittävän tekonsa paitsi rikoksen uhreille myös koko yhteiskunnalle⁷⁶. Myös Soson tapauksessa ihmisten mielet kuohahtivat julman verityön tullessa ilmi ja syylliselle vaadittiin rangaistusta, jollaista ei Suomen lain mukaan ollut edes mahdollista tuomita.

Rikosuutisoinnilla on oma funktionsa yhteiskunnassa ja se osaltaan pitää sitä kokonaisena. Uutisoinnilla nähdään kuitenkin usein myös varjopuolia. Rikosuutisoinnin pelätään lisäävän ihmisten väkivaltaisuutta, levittävän tietoa tavoista tehdä rikoksia tai turruttavan ihmisten tunnereaktioita.⁷⁷ Rikosuutisoinnin nähdään myös vaikuttavan ihmisten käsityksiin ja yleiseen kriminaalipoliittiseen mielipiteeseen siinä määrin, että uutisoinnilla pystytään vaikuttamaan välillisesti jopa tuomioihin. Sanomalehdistö onkin syntynyt vaikuttaakseen yhteiskunnallisiin ja poliittisiin ratkaisuihin, mutta oikeuslaitokselle kuuluvaa tuomiovaltaa sen ei tunnusteta

⁷² Hemánus 1966, 15–19

⁷³ Hemánus 1966, 19.

⁷⁴ Mäkipää 2004, 28.

⁷⁵ Alvesalo & Korander 2000, 78.

⁷⁶ Virtapohja 2000, 80.

⁷⁷ Kivivuori et.al. 2002, 5–7.

hallitsevan.⁷⁸ Kuitenkin rikosuutisointi luo vahvan mielikuvan rikoksesta ja sen tekijästä ja on pohjana siitä käytävälle julkiselle keskustelulle.

5.2 Kammottava verityö – Soson tapauksen uutisointi

Soson tapahtumat sattuiivat aikaan, jolloin sanomalehdistö eli nousukauttaan. Paperisäännöstelyn päättyminen ja yhteiskunnan vaurastuminen lisäsivät lehtien sisältöä. Paikkakunnan ykköslehdet paisuivat sivumääriltään jopa nelinkertaisiksi. Sivujen lisääntyessä myös sisältö ja lukeminen lisääntyivät. Jutuissa oli leveämmät otsikot ja kuvia oli mahdollista käyttää entistä enemmän. Kuvista tulikin pian lehtien välinen kilpailukeino.⁷⁹ Sanomalehtien merkitys tiedonkulun kannalta oli 1950-luvulla huomattava. Ihmisten lisääntynyt vapaa-aika sekä varallisuus mahdollistivat yhä useammalle lehden tilauksen. Kaupungeissa painotalot kiinnittivät uutisensa näyteikkunoihin, jolloin ne keräsivät ohikulkevien huomion. Sanomalehdet tavoittivatkin ilmestymispaikkakunnallaan valtaosan väestöstä. Radio ja televisio eivät vielä tarjonneet kilpailua.⁸⁰ Soson tapahtumasta uutisoitiin näyttävästi ja se sai paljon palstatilaa. Asiaa koskevat jutut olivat hyvin yksityiskohtaisia ja lukijoiden uteliaisuutta herättäviä.

Soson tapauksen uutisointia seurattessani olen poiminut käsittelyyni mukaan kaikki uutiset, jotka liittyvät tapahtumiin. Näin ollen mukana on itse tapahtuman ja sen kehityksen uutisointia, mutta myös uutisia kuolemanrangaistuskeskusteluun liittyen. Kilpiäiselle vaadittiin yleisönosastokirjoittelussa kuolemanrangaistusta ja aihe nousi esille myös virallisemmissa yhteyksissä. Rangaistuksen palauttamisesta Suomen rikoslakiin käytiin keskustelua useilla eri tahoilla ja näistä keskustelutilaisuuksista myös uutisoitiin. Soson tapahtumat olivat keskustelun pohjana ja alullepanijana.

Ensimmäiset sanomalehdet ilmestyivät pitkäperjantain jälkeen vasta sunnuntaina 5. huhtikuuta 1953. Tuolloin laaja lukijakunta ympäri Suomen sai lukea Muhoksella tapahtuneesta neljän ihmisen raa'asta murhasta. Tapauksesta uutisoitiin kaikissa tutkimissani lehdissä, lukuun ottamatta IS:ia, joka ilmestyi pääsiäispyhien jälkeen vasta tiistaina. Sekä US, että Kaleva käsittelivät juttua

⁷⁸ Arolainen 1999, 125, 137.

⁷⁹ Tommila & Salokangas 1998, 268, 270.

⁸⁰ Löyttyniemi 1988, 309–311.

etusivuillaan. Kaleva otsikoi uutisen tunteisiin vetoavasti: ”Kammottava verityö toissayönä Soson pysäkillä. Raivopäänä riehuva kassakaapin räjäyttäjä surmasi neljä henkeä ja pakeni sitten Ouluun päin”.⁸¹ Uutinen peitti etusivusta liki puolet. Uutisen yhteydessä myös julkaistiin muista lehdistä poiketen useita kuvia. Heti otsikon vieressä oli kuva yhdestä uhrista. US:n otsikko aiheeseen sen sijaan oli neutraali ja toteava: ”Neljä ihmistä surmattiin dynamiittimurron yhteydessä. Verityö yksinäisellä rautatiepysäkillä”.⁸² HS käsitteli tapausta vasta sisäsivuilla, otsikoiden tapauksen kuitenkin näyttävästi: ”Dynamiittimies riehui tappava kirves kädessään. Riisti neljältä ihmiseltä hengen, räjäytti kassakaapin ja poistui mukanaan 100 000mk”.⁸³ Taulukkoon 2 (liite1) olen koonnut uutisoinnin määrän tutkimissani lehdissä palstamillimetreittäin. Sen perusteella voi todeta, että Kaleva uutisoi tapauksesta alusta saakka huomattavasti tarkemmin kuin muut lehdet. Aiheen paikallisuus vaikutti tähän luonnollisesti. Kaleva seurasi poliisitutkintaa paikan päällä tiiviisti ja otti oma-aloitteisesti myös selvää asianosaisista. Jo ensimmäisessä uutisessa kerrottiin laajasti uhreista ja heidän taustoistaan, tutkivista poliiseista sekä esimerkiksi autoilija Ukonahosta, jonka tiedettiin kyydinneen omituista miestä murhayönä. Uutinen muistutti kirjoitustyylyltään enemmän jännitysnäytelmää kuin varsinaista uutista ja sanankäänteet olivat hyvin dramaattisia.

”Avatkaa, avatkaa, meillä on tapahtunut kauheita, huusi Muhoksen Sosolla työjohtaja Olavi Pasasen ikkunaan epätoivoisesti koputtava nuori mieshenkilö eilen klo 4 aikaan aamulla. Koputtaja, rakennustyömiehen Kalevi Niemi oli juuri kokenut elämänsä kammottavimman hetken löydettyään kotiinsa, Soson laiturivaihteen johtajan Väinö Niemen asuntoon palattuaan kotiväkensä kaikki raa’alla tavalla murhattuna. [--] Alhaalla eteisessä pysäkin odotushuoneen oven luona pojat näkivät isänsä asemamies Väinö Akseli Niemen ja äitinsä Elli Johanna Niemen lojuvan veren peittämällä lattialla päät hirvittävästi jollain raskaalla metalliesineellä ruhjottuna. Rva Niemen ruumis oli poikittain miehensä ruumiin jalkojen päällä. Seinillä oli runsaasti verijälkiä ja rva Niemen jaloista irtaantuneet tohvelit ja sukat kertoivat nekin puolestaan sydänyön hetkinä käydystä epätoivoisesta taistelusta kotiväen hengen puolesta. [--]”⁸⁴

Ensimmäinen uutinen linjasi pitkälle lehtien välisen uutisoinnin eron koko tapausta koskien. Kalevan uutisointi oli aiheen paikallisuudesta johtuen tiivistä ja yksityiskohtaista. Kuten taulukko 3

⁸¹ Kaleva 5.4.1953.

⁸² US 5.4.1953.

⁸³ HS 5.4.1953.

⁸⁴ Kaleva 5.4.1953.

(liite 2) osoittaa, tapaukseen liittyviä uutisia oli lehdessä kahden kuukauden aikana 18 kertaa, joista 15 uutista pääsi etusivulle⁸⁵. Sisäsivuilla julkaistut uutiset olivat lyhyitä, maininnan omaisia juttuja, joissa kerrottiin Kilpiäisen toimista pidätettynä ollessa ja hänelle määrätystä puolustusasianajajasta. Etusivun uutisten lukumäärästä päätellen Soson tapauksella myytiin lehtiä, sillä melko pieniäkin uutisia julkaistiin etusivulla. Tapausta seurattiin toimittajien toimesta heti alusta alkaen hyvin tarkasti ja lisätietoa kerättiin niin paljon kuin mahdollista. Paikallisia asukkaita haastateltiin murhayön tapahtumiin ja uhreihin liittyen. Kuvia rikospaikalta tai uhreista ei epäröity julkaista. Kalevassa tapahtumien kulusta esitettiin jonkin verran spekulatioita ja myös murhaajan henkilöllisyydestä esitettiin arvailuja tutkinnan edetessä⁸⁶. Murhaajan jäädessä kiinni keskiviikkona 8.4.1953 siitä tiedotettiin poliisin toimesta vasta seuraavana päivänä. Niinpä IS oli etulyöntiasemassa lehden ilmestymisajankohdan vuoksi ja pystyi julkaisemaan uutisen jo torstaina. Kaleva paikkasi tilanteen kuitenkin seuraavan päivän numerossaan, ollen ensimmäinen lehti, joka julkaisi tekijästä kuvan. Paikallisuuden tuoma etu kuvastui myös siinä, että Kalevan toimittajat olivat käyneet tekijän asunnolla ja ottaneet rakennuksesta ulkoapäin kuvia. Myös tekijän vaimoa sekä vuokranantajan vaimoa oli haastateltu, mitä voisi pitää poikkeuksellisenä heidän oletetusta sokkitilastaan johtuen.⁸⁷ US lainasi haastattelua seuraavan päivän kirjoituksessaan. Myöhemmin Kaleva haastatteli myös Niemen perheen poikia, mitä muut lehdet eivät tehneet. Soson tapahtumien paikallisuus asetti Kalevalle sanomalehtenä paineita asian uutisoinnin suhteen, mutta se tyydytti lukijoittensa mielenkiinnon laajoilla ja yksityiskohtaisilla reportaaseilla, ketään asianosaisia säästelemättä. Kaleva oli uutisoinnissaan tunteisiin vetoava. Useat jutut oli kirjoitettu hyvin kuvailevaan muotoon, eikä lukijoita säästetty raaoltakaan yksityiskohdilta. Uutisoinnissa tuli välillä näkyviin toimittajan oma kanta tapahtumiin. Soson tapaus oli ”rikoshistorian järkyttävin” ja tekijä ”itsepäinen joukkomurhaaja, jonka luonteeseen kuuluu teon kiistäminen”⁸⁸.

US:n ja HS:n uutisointi tapauksen tiimoilta oli keskenään hyvin samankaltaista. Molemmissa lehdissä uutiset olivat toteavia ja ne käyttivät lähteinään lähinnä poliisin tiedotuksia. Kalevaan verrattuna US:n ja HS:n uutisointi oli lyhyempää, mikä ilmenee taulukosta 2. Huolimatta uutisten melko neutraalista sävystä, ne kuitenkin ajoittain otsikoitiin molemmissa lehdissä hyvin näyttävästi ja provosoivasti. HS otsikoi 16.4.1953 uutisensa kolmen palstan leveydeltä: *”Kilpiäinen vertaansa vailla oleva petomainen murhamies. Sepittelee tarinoita tuntemattomasta rikoskumppanista ja 5*

⁸⁵ Etusivun uutisia ovat kaikki, jotka alkavat etusivulta. Tuon ajan käytännön mukaan uutiset jatkuivat usein sisäsivuilla.

⁸⁶ Kaleva 9.4.1953.

⁸⁷ Kaleva 10.4.1953.

⁸⁸ Kaleva 10.4.1953.

miljoonan mk:n palkkiosta”. Tarinaa tuntemattomasta miehestä ei voitu edes uskoa todeksi. Varsinaisessa uutisessa Kilpiäisen persoonaa ruodittiin tarkemmin.

*[--] Väinö Armas Kalevi Kilpiäinen on Oulun läänin rikospoliisin suorittamissa tähänastisissa kuulusteluissa tunnustanut syyllistyneensä tekoihin, joiden yksityiskohdista kertoessaan Kilpiäinen on osoittautunut vertaansa vailla olevaksi petomaiseksi murhamieheksi.[--]*⁸⁹

Kilpiäisen oikeudenkäynnin alkaessa US puolestaan käytti neljän palstan levyistä otsikkoa: ”*Ihmispeto kieltää oikeudessa. Järkyttävä todistusaineisto kuitenkin sitova.*”⁹⁰ Otsikostaan huolimatta uutisessa ei kiinnitetty sen enempää huomiota Kilpiäisen persoonaan, vaan se oli kuvaus oikeudenkäynnin kulusta. Värikkäät otsikot olivat harvinaisia sekä US:ssa, että HS:ssa ja niiden uutisointikin pitäytyi asiasta tiedottamisessa. Kaikkien tutkimieni lehtien osalta on huomattavaa, että alusta saakka lähes jokainen uutinen otsikoitiin niin, että niissä esiintyi termi murhaaja. Kilpiäisen jäätyä kiinni tilanne ei juuri muuttunut. Tekijän nimi oli tiedossa, mutta silti hän jäi elämään lehtien palstoilla Soson joukkomurhaajana.⁹¹ Suuri yleisö tai toimittajat eivät tarvinneet oikeudenpäättöstä tuomitessaan tekijän.

Soson tapauksen uutisointi oli tutkimieni lehtien osalta ilmestymistiheydeltään melko identtistä (ks. taulukko 3). Poikkeuksena on IS, joka luonteeltaan poikkesi muista lehdistä. IS oli HS:n iltapainos, eikä siinä julkaistu enää uudelleen asioita, jotka oli käsitelty jo HS:ssa. IS tyytyi usein mainitaan uusista käänteistä Soson jutussa, mutta varsinainen pääuutinen oli HS:ssa. IS houkutteli lukijoitaan pitkälti lööppien avulla, joten ei ole ihme, että lehden 13:sta Sosoa käsittelevästä jutusta kymmenen julkaistiin etusivulla. IS:n uutisoinnin erikoisuutena oli sen keskittyminen seuraamaan kuolemanrangaistuskysymyksen tiimoilta käytyä keskustelua.

HS uutisoi Sososta kertamääräisesti eniten. Uutiset eivät kuitenkaan saaneet pääkaupungissa ilmestyvässä lehdessä tilaa etusivulta kuin kaksi kertaa. Uutisten pituudessa HS hävisi ainoastaan Kalevalle, tosin US:n ja HS:n palstamillimetrien ero selittynee pitkälti sillä, että HS:ssa julkaistiin useammin kuvia. US:ssa Soson tapaus ylsi etusivulle liki joka toinen kerta. US:lla olikin näin mahdollisuus kilpailla pääkaupunkiseudun lukijoista HS:n kanssa. Alkuun lähes kaikki uutiset

⁸⁹ HS 16.4.1953.

⁹⁰ US 21.5.1953.

⁹¹ esim. HS 8.4.1953: ”Soson joukkomurhaaja osasi käyttää rautateiden erikoispuhelinta”; HS 14.4.1953: ”Soson murhamies vaikenee jatkuvasti”; US 22.5.1953: ”Soson murhamies kiistää yhä syytteet”.

saivat tilaa etusivulta ja myöhemmin oikeudenkäynnin alkaessa asiasta uutisoitiin näyttävästi. Erikoista on, että US nosti etusivun uutisekseen sen, että Kilpiäinen pelkäsi kuolemantuomion mahdollisuutta.⁹² Kenties sillä haluttiin osoittaa lukijoille, että Kilpiäinen on vankilan muurien sisäpuolella tietoinen kansalaisten mielipiteestä hänelle sopivimmasta rangaistuksesta ja, että se oli saanut murhaajan pelkäämään oman henkensä puolesta.

Kaikkien tutkimieni lehtien uutisointi tapauksen ympärillä oli tiivistä. Taulukkoon 4 (liite 3) olen jaotellut uutisoinnin palstamillimetreittäin tapahtumien mukaisesti. Päivämäärät vastaavat ajanjaksoa, jolloin kyseisestä tapahtumasta ensisijassa uutisoitiin. Heti ryöstömurhan jälkeen uutisointi oli hyvin runsasta. Tapahtuneesta kirjoitettiin paljon ja poliisitutkintaa seurattiin herkeämättä. Murhaajan pidätys muutamaa päivää myöhemmin luonnollisesti piti yllä uutisointia. Järkyttävän murhan tekijä sai kasvot kuvien myötä ja hänestä haluttiin tietää kaikki mahdollinen. Tutkimani sanomalehdet pyrkivät parhaansa mukaan vastaamaan lukijoitten tiedonjanoon. Murhaajan kuulustelujen etenemisestä raportoitiin myös sanomalehdissä. Uutisoinnin määrä jatkui huomattavana hänen alustavaan tunnustukseensa 19.4.1953 asti. Samana viikonloppuna vietettiin myös Soson uhrien hautajaisia, joista uutisoitiin näyttävästi. Hautajaiset olivat IS:ia lukuun ottamatta jokaisessa lehdessä etusivun uutinen. Varsinkin Kalevassa julkaistiin myös paljon kuvia ja siteerattiin pitkästi papin puhetta. Hautajaiset olivat sunnuntaina, joten Kalevan uutinen ilmestyi vasta seuraavana tiistaina, minkä vuoksi sen oli tarjottava lukijoilleen jotakin uutta muihin lehtiin verrattuna. Hautajaisten jälkeen uutisointi tapauksen ympärillä hiljeni merkittävästi ja vaimeni satunnaisesti raportoinniksi ja tilanpäivitykseksi. Kilpiäisen tilanne kuitenkin kiinnosti lukijoita, sillä hänen raportoitiin esimerkiksi lukevan raamattua sellissään⁹³. Uutisointi kiihtyi taas Kilpiäisen oikeudenkäynnin aikaan toukokuun lopulla. Oikeudenkäynti kesti neljä päivää ja jokainen lehti raportoi tapahtumista laajasti. Uutisissa kerrottiin yksityiskohtaisesti oikeudenkäynnin tapahtumista ja varsinkin Kilpiäisen puheenvuoroista. Tuomion lukemisen jälkeen uutisointi asian tiimoilta loppui tyystin. Kuvio 1 (liite 3) havainnollistaa Soson tapauksen uutisointia visuaalisesti. Kuvioon on laskettu taulukon 4 perusteella tutkimieni sanomalehtien uutisointi yhteen. Sen perusteella voidaan huomata, että Soson uutisointi muodostaa määrältään ja julkaisuajankohdaltaan kuvion, jossa aluksi uutisointi on runsasta, hiipuen sitten satunnaiseksi ja viriää taas runsaaksi, kun uutta tietoa on saatavilla. Kuvio ei kuitenkaan ota huomioon sitä, että satunnaisen uutisoinnin ajanjakso on pitkä muihin luokitteluihin verrattuna. Aluksi uutisointi oli runsasta parin viikon ajan, kunnes se

⁹² US 6.5.1953.

⁹³ Kaleva 5.5.1953.

hiljensi liki kuukaudeksi. Oikeudenkäynnin ajan tapahtumista uutisoitiin taas tiiviisti neljän päivän ajan.

6 Kansalaiset kuohuksissa – Soson tapauksesta käyty julkinen keskustelu

6.1 Kuolema ihmispedolle

Soson tapahtumat järkyttivät ihmisiä kaikkialla. Sanomalehtien välityksellä tapahtumien kehittymistä seurattiin tiiviisti. Murhaajan jäätyä kiinni hänestä haluttiin tietää kaikki mahdollinen ja lehdet pyrkivätkin vastaamaan lukijoiden kysyntään. Pääkaupunkiseudulla Helsingin Sanomat ja Uusi Suomi kilpailivat lukijoista. HS:n iltapainos Ilta-Sanomat mahdollisti tuoreiden uutisten julkaiseminen vielä myöhemmin iltapäivällä ja siten suurimmalla lehdellä voidaan katsoa olleen etulyöntiasema. Pian ensimmäisten Sosoa käsittelevien uutisten ilmestyttyä lukijat alkoivat purkaa tunteitaan HS:n ja US:n yleisönosastokirjoituksissa. Mieliä kuohuttanut rikos aiheutti ihmisissä paheksuntaa ja tekijälle alettiin hyvin pian vaatia ankaraa rangaistusta. Tutkimallani ajanjaksolla Helsingin Sanomissa ja Uusi Suomessa julkaistiin yhteensä 25 yleisönosastokirjoitusta.

Kuten taulukko 4 (liite 3) osoittaa, yleisönosastokirjoittelu oli HS:ssa tutkimallani ajanjaksolla tiivistä heti Soson tapahtuman uutisoinnin jälkeen ja se jatkui tiiviinä huhtikuun lopulle saakka. Tämän jälkeen kirjoittelu oli satunnaisempaa. HS:ssa julkaistiin yhteensä 17 kirjoitusta. US:ssa kirjoittajat aktivoituivat vasta huhtikuun lopussa ja kirjoittelu oli paljon satunnaisempaa kuin HS:ssa. US:ssa julkaistiin kahdeksan kirjoitusta. Lehtien välinen ero selittyy sillä, että HS:lla oli enemmän lukijoita ja sillä oli selkeä ykköslehden asema pääkaupunkiseudulla⁹⁴. Molempien lehtien yleisönosastokirjoittelu oli pitkälti yleisten mielipiteiden ja omien tunteiden purkamista. Kirjoittajat saattoivat kommentoida toisten kirjoittajien tekstejä, mutta se oli vähäistä. Lähinnä kommentointi pysyi sillä tasolla, että toisten kanssa oltiin samaa mieltä. Kirjoituksissa toistuivat samat näkökannat, sillä ensimmäisestä kirjoituksesta alkaen pääteemaksi nousi kuolemanrangaistuksen vaatiminen Sosolla riehuneelle murhaajalle. Uutisoinnilla ei ollut havaittavaa vaikutusta kirjoituksiin. Heti

⁹⁴ Salminen 1988, 154–156.

tapahtuneen jälkeen kirjoittelu oli tietenkin voimakkaampaa ja monella tunteet olivat hyvin pinnalla. IS:n suoritti gallupin 16.4.1953, jossa se haastatteli asiantuntijoita kuolemanrangaistuksen palauttamisen tiimoilta. Tähän gallupiin viitattiin suoraan HS:n muutamassa yleisönosastokirjoituksessa. Jutulla oli merkitystä pidemmän päälle siinä muodossa, että monien kirjoitusten sävy muuttui katkeraksi Suomen valtion päättäjiä kohtaan, sillä koettiin, etteivät he kuuntele kansalaisia.

Ensimmäinen yleisönosastokirjoitus, jossa kommentoitiin Soson tapausta, julkaistiin HS:ssa 8.4.1953. Ainoastaan kolme päivää aikaisemmin asiasta oli ensimmäisen kerran kirjoitettu sanomalehdissä. Tämä kirjoitus määräsi suunnan tulevillekin kirjoituksille, sillä jo siinä keskustelun ytimeksi muodostui kuolemanrangaistuksen mahdollistaminen. Nimimerkillä ”kansalainen” kirjoittanut henkilö kauhisteli teon raakuutta ja ihmetteli sitä, miksei laissa ole tarpeeksi kovaa rangaistusta murhamiehille:

”[--] Säästyäksemme uusiintuvista raaosta murhista, olisi jo korkea aika muuttaa rikoslakiamme siten, että henkilö, joka vakain tuumin ottaa toiselta hengen, tuomittaisiin kuolemanrangaistukseen ja että tämä rangaistus myös pantaisiin täytäntöön. Suomen kansa ei tällaisia murhamiehiä tarvitse, eikä sure heidän poismenoaan.”⁹⁵

Kirjoittajan mielestä kuolemanrangaistuksen poistaminen vuonna 1949 oli virhe ja kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi lakimuutos olisi pitänyt kumota. Ottaen huomioon, että Suomessa edellisen kerran kuolemantuomio oli laitettu täytäntöön sotavuosia lukuun ottamatta vuonna 1826, rangaistuksen täytäntöönpanotoive oli erikoinen ja kieli kostomielialasta. Rangaistuksen puolestapuhujien mukaan rikollinen ei voinut hyvittää tekoaan yhteiskunnalle tai uhreille muutoin kuin oman henkensä kautta⁹⁶. Mooseksen lain perusperiaate silmä silmästä, hammas hampaasta nousi kirjoitusten yleiseksi teemaksi. Nimimerkki V.L kirjoitti HS:ssa kaksi päivää edellisen kirjoituksen jälkeen:

”[--] Vanhemmat, tahtoisitteko omillenne samanlaisen kohtalon [kuin Sosolla murhatuille lapsille]? Kenties saattekin sen, ellei suvaitsemisestamme moisia petoja

⁹⁵ HS 8.4.1953.

⁹⁶ Sellin 1980, 35–37.

kohtaan tehdä viimeinkin loppua. Olkoon henkisesti sairas tai ei, ei hänellä ole oikeutta elämään.[--]”⁹⁷

V.L:n kirjoituksessa teon tekijää kutsuttiin ensimmäisen kerran pedoksi. Nimitys jäi elämään muissa yleisönosastokirjoituksissa ja sitä käytettiin myöhemmin myös tapauksen uutisoinnissa. Kilpiäisen jäätyä kiinni hänet tunnettiin yleisesti Soson petona. Nimitys kielii ihmisten suhtautumisesta hänen tekemäänsä rikokseen. Ainoastaan hyvin häikäilemätön ihminen pystyi riistämään hengen pieneltä lapselta. Tällainen ihminen ei ollut ihminen ollenkaan, vaan eläimen kaltainen peto. Yleisönosastokirjoituksissa puntaroiitiin myös Kilpiäisen persoonallisuutta. Häntä kuvattiin pedon lisäksi mitä erilaisimmilla nimityksillä, kuten raakalainen, ihmishirviö, rikkaruoho ja epänormaali. Rikkaruoholla haluttiin osoittaa Kilpiäisen kaltaisten rikollisten asema yhteiskunnassa. Heidät tulisi kitkeä pois häiritsemästä muita. Epänormaali viittasi siihen, että hänen epäiltiin olevan henkisesti sairas. Mahdollinen sairauskaan ei silti vaikuttanut kirjoittajien mielestä kuolemantuomion mahdollisuuteen.

Kaikista HS:ssa ja US:ssa julkaistuista yleisönosastokirjoituksista ainoastaan yhdessä suhtauduttiin kuolemantuomioon maltillisesti ja kannatettiin sen sijaan kovempaa vankeusrangaistusta. US:ssa julkaistussa kirjoituksessa kuolemantuomio nähtiin liian armollisena rangaistuksena:

”[--] Onkohan kuolemanrangaistus ollenkaan mikään erityinen rangaistus. [--] Soveltamalla kuolemanrangaistusta yhteiskunta monessa tapauksessa asettaisi tuomitun itse kuolemaan nähden edullisempaan asemaan kuin monet kunnolliset kansalaiset järjestämällä hänelle tuskattoman siirtymisen suureen tuntemattomaan. [--] Eikö olisi parempi soveltaa murhamiehiin teräksenkovaa kuria hänen luonnolliseen kuolinpäiväänsä saakka.[--]”⁹⁸

Kirjoittajan mielestä rangaistuksen tehtävä oli tuottaa tuomitulle kärsimystä, jonka avulla heillä oli mahdollista puhdistautua teosta ja siirtyä tuonpuoleiseen keveämmin mielin. Uskonnollisuus ei kuitenkaan estänyt kirjoittajia vaatimasta kuolemanrangaistusta, päinvastoin. Mooseksen laki koettiin toimivaksi rangaistukseksi ja siitä saatiin helposti omille mielipiteille oikeutus. Kuten kirjoitusten jakautumisesta voidaan huomata, mielipiteet olivat voimakkaasti kuolemanrangaistusta puoltavia. Kuten kuolemanrangaistuskeskusteluissa yleensäkin, kahden vaihtoehdon välillä

⁹⁷ HS 10.4.1953.

⁹⁸ US 21.5.1953.

häilyminen oli hyvin harvinaista, sillä aihe herätti kaikissa voimakkaita tunteita. Omista mielipiteistä myös pidettiin tiukasti kiinni.⁹⁹ Asiantuntijoiden vastakkaiset mielipiteet eivät saaneet kannatusta ja ne tulkittiin ainoastaan poliittiseksi peliksi. Tapauksen aiheuttamat suuret tunteet saattoivat haitata objektiivisen mielipiteen muodostamista¹⁰⁰.

Yleisönosastokirjoituksissa tuli hyvin esiin perustelut, joilla kuolemanrangaistusta yleisestikin puolletaan. Puolestapuhujien johtajatuksena on oikeusturvallisuuden ylläpitäminen. Törkeiden rikosten tekijät tehdään sen avulla vaarattomiksi, eivätkä he pääse missään tapauksessa uusimaan rikostaan. Vankeusrangaistus mahdollistaisi vangin myöhemmän vapautumisen tai pahimmassa tapauksessa hän saattaisi karata vankilasta. Kuolemanrangaistus koetaan myös rikollisuutta vähentävänä tekijänä, sillä sen uskotaan toimivan tehokkaana pelotteena rikollista tekoa suunnittelevalle. Törkeiden rikosten tekijät lisäksi kuluttavat valtion rahoja istuessaan pitkiä rangaistuksiaan vankilassa. Taloudellisempaa olisi tuomita heidät kuolemaan.¹⁰¹ Kaikki nämä perustelut tulivat ilmi Soson tapausta koskevissa yleisönosastokirjoituksissa. Erityisesti epäkohdaksi muodostuivat vankien loikoisat oltavat, joista kirjoitettiin osin sarkastiseen sävyyn.

”[--] pistetään mies loppuiäkseen vankilaan veronmaksajien elätettäväksi. Siellä hänellä on talon puolesta puhtaus, valo ja lämpö, sairaala- ja lääkärinhoito sekä hänen viihtyisyydekseen järjestetään ohjelmallisia illanviettoja, erilaisia kerhoja, tilaisuus urheiluun ym. Vieläpä koetetaan lakkaamatta keksiä erilaisia tapoja, jolla hänet voitaisiin estää saamasta alemmuus- tai muita komplekseja.--]”¹⁰²

Toinen kirjoittaja jatkaa samasta aiheesta:

”[--] Mitä hyödyttää tuomita roisto elinkautiseen kuristushuonerangaistukseen makaamaan 2 lakanan välissä hauskaasti radiota kuunnellen ja lihoen suunnittelemaan uusia tihutöitä. Muutaman vuoden kerättyään voimia ja paranneltuaan kuntoaan hän armahduksella pääsee toteuttamaan aikeensa niin kuin Sosonkin tapauksessa kävi. [--]”¹⁰³

⁹⁹ Simon & Blaskovich 2002, 35.

¹⁰⁰ West 1999, 80.

¹⁰¹ Alkio 1935. 3.

¹⁰² HS 10.4.1953.

¹⁰³ HS 14.4.1953.

Jälkimmäisessä kirjoituksessa viitataan myös siihen, että Suomen laki oli liian lepsu ja elinkautisesta vankeudesta oli mahdollista päästä vapaaksi. Pahimmassa tapauksessa rikollinen uusisi tekonsa heti ensimmäisen tilaisuuden tullen. Päättäjien olisi kuunneltava huolestuneiden kansalaisten mielipiteitä ja kovennettava rangaistuksia, jotta heidän turvallisuudentunteensa ei järkkäisi. US:ssa julkaistussa kirjoituksessa vaadittiin kansanäänestystä.

”[--] Ei ole vielä mitään massojen joukkovaistojen irtilaskemista jos kansan annetaan vastata kysymykseen [kuolemanrangaistuksen käyttöönnotosta] oman oikeustajunsa mukaisesti, vakavasti ja kiihkottomasti. Kielolaki kumottiin kansanäänestyksellä ja se oli hyvin laajakantoinen kysymys sekin.--] Täysin todistetut, harkitut ryöstömurhat kauhistuttavat kansaamme –niiden rankaiseminen on oltava suhteessa rikoksen säälimättömyyteen. Kostonkin ajatukset tällaisissa tapauksissa ovat vain luonnollisia.”¹⁰⁴

Kirjoittaja oli varma, että mikäli kansa saisi päättää, enemmistö puoltaisi kuolemanrangaistusta. Käsitystä puoltaa myös toinen kirjoitus, joka julkaistiin HS:ssa 30.4.1953. Siinä kirjoittaja kannustaa järjestämään kansalaiskokouksia asian eteenpäin viemiseksi. Suomen kansan ei hänen mielestään pidä pyytää, vaan vaatia kansanäänestystä. Päättäjien asennetta kuolemanrangaistuskysymykseen ruodittiin useammassakin kirjoituksessa. IS:n teettämässä gallupissa 16.4.1953 kymmenestä haastatellusta asiantuntijasta ainoastaan kolme oli kuolemantuomion kannalla. Tämä kuumensi tavallisten kansalaisten tunteita.

”[--] Asiahän lienee niin aina, että toisen hädälle ummistetaan silmät ja niin ollen, niin kauan kunnes murhamiehet alkavat tihutyönsä ”yläpäästä” ja niiden keskuudesta, jotka nyt ovat välinpitämättömiä asialle, me saamme turhaan odottaa kuolemanrangaistuksen käyttöönottoa. Aina löytyy asiantuntijalausuntoja, jotka uskovat, että USA:sta (rikoksissa) huomattavasti edellä kulkeva maamme parannetaan ”päänsilityksellä”.--] Mitä siis opimme tästä kaikesta? Sen, että murhamiesten puolustusasianajajat istuvat niissä piireissä, jotka turvautuvat ”asiantuntijalausuntoihin” laskematta tätä asiaa kansanäänestykseen.”¹⁰⁵

¹⁰⁴ US 29.5.1953.

¹⁰⁵ HS 17.4.1953.

Kirjoittaja kritisoi sitä, että tavallisia ihmisiä ei kuunnella. Soson uhrit olivat tavallisia työläisiä, joten heidän kohtalonsa ei liikuttanut päättäjiä. Jos rikoksen uhriksi olisi valikoitunut joku merkittävässä asemassa oleva henkilö, asiantuntijoiden mielipide kuolemanrangaistuksen suhteen olisi varmasti erilainen. Yhdysvalloissa kuolemanrangaistus oli edelleen voimassa useimmissa osavaltioissa¹⁰⁶. Se, että Suomessa rikoksia tapahtui vähemmän kuin valtameren toisella puolella, ei kirjoittajan mielestä ollut riittävä syy kohdella rikollisia liian helläkätisesti. Törkeiden rikosten, kuten murhien määrä saataisiin alenemaan ainoastaan kuolemanrangaistuksen mahdollisuuden aiheuttamalla pelolla.

Eräässä yleisönosastokirjoituksessa kuolemanrangaistuskeskustelu sai kokonaan uuden ulottuvuuden. Kirjoitus oli otsikoitu *Vetoomus naisille* ja sen sisältö oli pääpiirteissään seuraava:

” Nyt on jo korkea aika meidän naisten ryhtyä hankkimaan lakia ja oikeusturvaa[--]. Luulisi nyt jo mitan tulleen ylitsevuotavaksi, kun Sosossa on mitä raaimmalla tavalla tapettu kolme eri sukupolveen kuulunutta naista ja yksi mies. On kai turha toivoo, että miehet eduskunnassa panisivat alulle esityksen laiksi kuolemanrangaistuksesta ilman mielentilatutkimuksia. Ja Te arv. naisedustajat! [--] Ettekö Te voi korottaa ääntänne kaikkien murhamiesten ja lasten raiskaajien kuolemanrangaistukseen saattamiseksi. [--] Onko siinä se ulkomaita myöten puhuttu ja ylistetty naisen ja miehen tasa-arvoisuus, kun ette uskalla kuitenkaan miehisten virkatovereittenne rinnalla nousta ajamaan asiaa, jota Suomen naiset ja lapset vuosikausia ovat vaatineet itsensä ja koko yhteiskunnan turvaksi. [--] ”¹⁰⁷

Kirjoittaja vetoaa naiskansanedustajiin, jotta he lähtisivät ajamaan kuolemanrangaistusasiaa eteenpäin. Soson tapaus nähtiin raakalaisen työnä etenkin naisia kohtaan. Naisten arvostamisen ja heidän turvallisuutensa kannalta oli ehdottoman tärkeää saada murhaajille kunnan rangaistus. Tasa-arvokysymykseen vedoten kirjoittaja provosoi edustajia ryhtymään toimeen. Vielä 1950-luvulla naisen paikka oli mieluiten kotona, vaikka heidän työssä käymisensä olikin sodan jälkeen yleistynyt huomattavasti¹⁰⁸. Nyt naisilla olisi kirjoittajan mukaan ollut tilaisuus osoittaa vahvuutensa. Yleisönosastokirjoittelulla oli varmasti osuutensa siinä, että 17.4.1953 naiskansanedustaja Aune Innalan johdolla tehtiin kuolemanrangaistuksesta eduskuntakysely.

¹⁰⁶ Valtiopäivä asiakirja n:o 99/1949, 2.

¹⁰⁷ HS 14.4.1953.

¹⁰⁸ Utrio 1992a, 130.

Yleisönosastokirjoittelu oli hyvin suorasanaista ja vahvojen tunteiden värittämää. Asiat sanottiin niissä hyvin suoraan, mitään kaunistelematta. Kirjoittajat esiintyivät nimimerkeillä, joten heidän sukupuolestaan tai muista taustoista ei voinut saada varmuutta. Yleisönosastoille kirjoittavat kuitenkin yleensä yhteiskunnallisesti aktiiviset kansalaiset, jotka seuraavat aikaansa tiiviisti. Molemmat tutkimani lehdet ilmestyivät pääkaupunkiseudulla, joten kirjoittajien joukossa oli varmasti monenlaisia ihmisiä. Keskustelua kuolemanrangaistuksesta käytiin kuitenkin vilkkaasti aina Kilpiäisen oikeudenkäyntiin asti. Kirjoittelu päättyi HS:ssa julkaistuu kirjoitukseen, jossa kommentoitiin Kilpiäisen saamaa rangaistusta. Mitään uutta sanottavaa asiaan ei kuitenkaan enää ollut.

6.2 Ovatko lakimme liian lempeät?

Yleisönosastokirjoitusten lisäksi kuolemanrangaistuskeskustelua käytiin myös muissa yhteyksissä. Edellisessäkin luvussa mainittu ensimmäinen virallisempi keskustelu käytiin Ilta-Sanomien sivuilla 16.4.1953. IS oli tiedustellut muutamilta ”huomattavassa asemassa olevilta henkilöiltä”, millainen rangaistus olisi heidän mielestään annettava Soson kaltaisessa tapauksessa. Kysely katsottiin tarpeelliseksi, sillä kansalaiset olivat ehdottaneet kuolemanrangaistuksen käyttöönottoa yleisönosastokirjoituksissa.¹⁰⁹

IS:n uutiseen oli haastateltu 12 henkilöä, kuutta miestä ja kuutta naista. Miehet olivat sekä oikeustieteen, että teologisen alan tohtoreita. Naiset puolestaan toimivat kaikki kansanedustajina. Haastatellut esiintyivät jutussa omilla nimillään ja kuvillaan. Haastateltavien valinnassa korostui kuolemanrangaistuskeskustelun luonne. Asiaan haluttiin kommentteja sekä käytännön asiantuntijoilta, että eettisesti todennäköisesti hyvin valveutuneilta ihmisiltä. Miehistä kaksi, joista toinen oli rikosoikeuden professori ja toinen lakitieteen tohtori, olivat kuolemanrangaistuksen palauttamisen kannalla. He perustelivat kantaansa rangaistuksen erityis- ja yleisestävällä vaikutuksella. Rikoksenteijä ei voisi uusia tekoaan ja lisäksi kuolemanrangaistuksen olemassaolo heidän mielestään ehkäisisi vastaavia rikoksia tulevaisuudessa. Molemmat kuitenkin peräänkuuluttivat reilua oikeudenkäyntiä jolla varmistettaisiin tekijän syyllisyys. Naisista

¹⁰⁹ IS 16.4.1953.

ainoastaan yksi oli kuolemantuomion käyttöönottamisen kannalla, mikä tukee käsitystä, jonka mukaan naiset yleensä suhtautuvat kuolemanrangaistukseen penseämmin¹¹⁰. Rangaistuksen kannattaja oli kansanedustaja, ylitarkastaja Aune Innala, jonka johdolla asiasta tehtiin myös eduskuntakysely 17.4.1953. Hänen mielestään henkilö, joka kylmäverisesti murhaa kokonaisen perheen ei voi parantua vankilan täysihoidossa. Hän korosti perusteluissaan Soson verityön sekä sen tekijän raakuutta. Innala oli tuolloin 47-vuotias ja ollut kansanedustajana vajaat kaksi vuotta. Hän oli suorittanut ylemmän oikeustutkinnon, joten hänellä oli asiantuntemusta.¹¹¹ Kenties juuri sen vuoksi hän sai taakseen yhdeksän muuta kansanedustajaa eduskuntakyselyn aikaansaamiseksi. Tuoreena kansanedustajana hän saattoi myös hakea tunnettuutta kuohuttavan asian varjolla. Ainakin kansansuosio saattoi lisääntyä, vaikka varsinaista lakimuutosta ei saatukaan aikaan. Asiantuntijoidenkin joukossa kuolemanrangaistuksen kannattajien mielipiteet noudattelivat yleisönosastokirjoittelussa esille tulleita mielipiteitä. Oikeustieteen tohtorit olivat lisäksi erityisen huolissaan vankiloiden henkilökunnan puolesta, jotka joutuivat tekemisiin elinkautiseen tuomittujen rikollisten kanssa, joiden asemaan uudet rikolliset teot eivät vaikuttaisi huonontavasti.

Valtaosa IS:n haastattelemissa henkilöistä kuitenkin vastusti kuolemanrangaistusta. Päällimmäisenä syynä tähän oli oikeusvirheen mahdollisuus. Rangaistuksen täytäntöönpanon jälkeen oikaisumahdollisuutta ei enää olisi. Etenkin teologian alan asiantuntijat korostivat myös rikosentekijän mielentilan vaikutusta. Kuolemanrangaistukseen ei voida tuomita sairaita henkilöitä, jollainen Kilpiäinen tekonsa raakuudesta päätellen oli. Rangaistuksen epähuumanius tuli myös esille. On kuitenkin huomattavaa, etteivät teologian tohtorit kuitenkaan jyrkästi tuominneet kuolemanrangaistuksen mahdollisuutta varsinkaan uskonnon näkökulmasta, sillä olihan Mooseksen lailla ollut suuri vaikutus kautta aikojen. Sen sijaan he olivat enemmän huolissaan teon oikeudenmukaisuudesta ja sen varmistamisesta. Varsinkin naisvastaajat korostivat perusteluissaan kuolemanrangaistuksen epäeettisyyttä. Toisella ihmisellä ei heidän mukaansa ollut oikeutta missään tilanteessa riistää henkeä toiselta. Lisäksi he teologien mukaisesti korostivat rikosentekijän ymmärtämistä, mikäli hänen taustallaan oli hankaluuksia sekä tuomion oikeudenmukaisuutta. Naishaastateltujen vastauksissa korostui myös Kilpiäiselle kuolemanrangaistuksen sijaan langetettava rangaistus, jota heidän mielestään voisi koventaa. Kovennetulla vankeusrangaistuksella rikosentekijä voitaisiin paremmin eristää ja alkaa kasvattaa kuuliaisiksi yhteiskunnan jäseneksi.

¹¹⁰ Simon & Blaskovich 2002, 35.

¹¹¹ Eduskunnan kotisivut, kansanedustajat 1907-, luettu 18.4.2009.

Oikeustieteen professorit pohtivat kuolemanrangaistuksen käyttöönottoa enemmän käytännön kuin yleisen mielipiteen kannalta. He korostivat haastattelussa, että koko asian käsittely ainoastaan yhden tapauksen takia oli epäoleellista. Asiaa oli katsottava kokonaisuutena. He perustelivat rangaistuksen vastaista näkemystään sillä, että mitkään tilastot eivät osoittaneet kuolemanrangaistuksen olemassaolon vähentävän rikollisuutta. Lisäksi rikosoikeuden ensimmäinen ja tärkein tehtävä oli kansalaisten suojeleminen, eikä siinä ollut tarpeellista mennä äärimmäisyyksiin. Väkivaltarikollisuuteen tulisi puuttua jo varhaisemmassa vaiheessa. Yleisen oikeustieteen professori Aatos Alanen kiteytti asiantuntijoiden mielipiteen kuolemanrangaistuksesta seuraavasti:

”[--] Olen tutkinut tätä kysymystä tarkkaan ja tilastot osoittavat, että kuolemanrangaistuksella ei ole läheskään niin suurta merkitystä kuin luullaan. On hyvin ymmärrettävää, että maallikot, jotka arvostelevat asioita yhden tapauksen varjolla, ovat valmiit puolustamaan kuolemanrangaistusta tällaisessa tapauksessa.”¹¹²

Alasen mielipiteessä korostui rikosuutisoinnin merkitys Soson tapauksesta nousseeseen keskusteluun. Tavalliset ihmiset eivät osanneet suhteuttaa Kilpiäisen tekoa yleiseen rikostilastoon. Soson tapaus oli poikkeava, eikä suinkaan kielinyt erityisen turvattomasta maailmasta. Tapauksen uutisointi kuitenkin ruokki mielikuvaa kaistapäisistä murhaajista, jotka saattoivat tunkeutua kenen tahansa kotiin ja pakottivat lehden lukijat miettimään omaa turvallisuuttaan. IS:n gallupin perusteella voisi sanoa, että koulutetut ihmiset suhtautuivat kuolemanrangaistuksen palauttamiseen muita maltillisemmin ja punnitsivat asiaa useammalta kantilta. He osasivat ottaa huomioon asian monitahoisuuden. Tavallisten kansalaisten mielipiteitä leimasivat sen sijaan tunteiden värikkyyys ja kostomieliala.

IS:n pääkirjoituksessa 20.4.1953 päätoimittaja Eero Petäjäniemi pohti kuolemanrangaistuskeskustelua Soson uhrien hautajaisten jälkitunnelmissa. Hän kritisoi kirjoituksessaan Suomen oikeusjärjestelmää, jonka oli hänen mukaansa osoitettu olevan täysin kansalaisten mielipiteen vastainen. Petäjäniemi totesi edellä käsitellyn Gallup-tutkimuksen olleen tärkeä, sillä mielialat olivat Soson tapahtumien jälkeen erittäin kiihtyneet. Moni olikin esittänyt peittelemättä näkemyksen murhien raakuudesta ja petomaisuudesta, mutta silti asettuivat vastustamaan kuolemanrangaistusta ja siten myös kansalaisten yleistä mielipidettä. Kirjoittaja ei henkilökohtaisesti uskonut Kilpiäisen

¹¹² IS 16.4.1953.

kaltaisten murhaajien parannukseen, eikä tällaisissa tapauksissa vankilan kasvatusperiaatteeseen toisin kuin esimerkiksi naiskansanedustajat. Hän uskoi Kilpiäisen olevan täysin normaali henkilö, mutta epäili, että hänet aikanaan tultaisiin tuomitsemaan täyttä ymmärrystä vailla olevana ainoastaan lievään rangaistukseen. Petäjäniemi lopetti kirjoituksensa odottavaisiin tunnelmiin. Hän ennusti Kilpiäisen oikeudenkäynnistä ainutlaatuisen mielenkiintoista.¹¹³

IS:n pääkirjoituksessa otettiin voimakkaasti kantaa käynnissä olevaan julkiseen keskusteluun. IS oli ottanut sanomalehdistössä ensimmäisen askeleen keskustelun viemisestä virallisempaan suuntaan järjestämällä asian tiimoilta gallupin. Tulos ei kuitenkaan ollut päätoimittajan oman mielipiteen mukainen, joten hän purki tuntojaan kirjoituksessa julkisesti. Hän jopa syytti sanomalehdistöä asian politisoinnista.

"[--]Niissä kirjoituksissa, joita on esiintynyt sanomalehtien yleisönosastoissa on vaadittu Soson murhamiehelle tuomiota, jonka perusajatuksena olisi silmä silmästä, hammas hampaasta. On tosin todettava, että politiikka ei ole voinut olla näyttelemättä tässäkin asiassa omaa osaansa ja että se lehdistö, joka suurella mielenkiinnolla on puuttunut tämäntapaisiin ulkomailla sattuneisiin juttuihin, on tämän raa'an kotimaassa tapahtuneen veriteon kuitannut olankohautuksella. Ehkä se vielä tulee vaatimaan Soson murhaajan vapauttamista! [--]"

Kirjoitus on mielenkiintoinen, ottaen huomioon, että Soson tapauksesta uutisoitiin erittäin laajasti ja tarkasti kaikissa tutkimissani sanomalehdissä. Hyökkäävä kirjoitustyyli oli luultavasti tarkoitettu provosoivaksi ja keskustelua ylläpitäväksi. Kirjoitus kannusti entistä avoimempaan keskusteluun, jolloin myös kuolemanrangaistusta puoltavia mielipiteitä uskallettaisiin esittää Petäjäniemen esimerkin mukaisesti. Uhrien hautajaisista uutisoitiin tunteisiin vetoavasti saman päivän lehdissä, joten mielentilaltaan lukijat olivat varmasti vastaanottavaisia kirjoitukselle. IS oli HS:n iltapainos, joten sen uutisoinnin linja määräytyi pitkälti HS:n mukaan. Kirjoituksen voi tulkita myös päätoimittajan kritiikiksi emolehteä kohtaan, joka ilmensi IS:n kaipuuta etäännyä siitä ja muotoutua enemmän itsenäiseksi kokonaisuudeksi.

Seuraavan kerran kuolemanrangaistuskeskustelua käytiin asiantuntijoiden toimesta jälleen IS:n sivuilla toukokuun lopulla. Aihe oli entistä ajankohtaisempi, sillä Kilpiäisen oikeudenkäynti oli

¹¹³ IS 20.4.1953, pääkirjoitus.

alkamassa seuraavana päivänä. Tällä kertaa IS oli haastatellut käytännön juristeja, joiden tehtävänä oli pohtia kuolemanrangaistusta tuomittaessa oikeusmurhan mahdollisuutta ja miten se mahdollisesti voitaisiin välttää.¹¹⁴ Lähtökohtaisesti juttu oli väritynyt ja sen päämäärät olivat selkeät. Vaihtamalla haastateltavia IS pyrki saamaan kannatusta omalle linjalleen, joka kannusti kuolemanrangaistuksen käyttöönottoon uudelleen.

Tällaisesta asetelmasta lähtien ei liene yllättävää, että kaikki IS:n haastattelemat neljä juristia olivat sitä mieltä, että oikeusmurhan mahdollisuus maassamme on häviävän pieni, käytännössä olematon. Heidän mielestään se, että rikosasioita käsiteltiin Suomessa kolmessa oikeusasteessa, oli omiaan takaamaan oikean henkilön tuomitsemisen. Lakitieteen tohtori Mikael Livsonin mielestä oikeusmurha ei ollut edes pätevä syy kuolemanrangaistuksen vastustamiseen:

”Oikeusmurhan sattumisen mahdollisuus ei ole mielestäni pätevä syy, jonka perusteella voidaan vastustaa kuolemantuomiota. [--] Mahdollisuudet oikeusmurhaan ovat meidän oloissamme niin vähäiset, että niitä ei kannata ottaa lainkaan lukuun. Niissä kulttuurimaissa, joissa kuolemanrangaistus on käytössä, on sattunut todella vain ani harvoin oikeusmurhia. [--]”

Livsonin mielipiteessä tulee esille muiden ”kulttuurimaiden” käytäntö, jossa kuolemanrangaistus on mahdollinen. Lakiesityksessä kuolemanrangaistuksen poistamiseksi vuonna 1949 rangaistuksen poistamista perusteltiin sillä, että vaikka useissa johtavissa sivistysvaltioissa kuolemanrangaistus oli mahdollista tuomita eräistä törkeistä rikoksista, niitä kuitenkin harvoin, jos koskaan, laitettiin täytäntöön. Lisäksi rangaistus oli poistettu muusta kuin sotarikoslaista sellaisten suurten maiden kuten Neuvostoliiton, Italian ja Skandinavian maiden lainsäädännöstä.¹¹⁵ Kuolemanrangaistuksen vastustajien ja puolustajien kannanotoissa olikin suuri ero kulttuuri- tai sivistysvaltioiden käsitteessä. Toisten mielestä sivistysvaltion merkinä oli ihmisoikeuksia kunnioittava lainsäädäntö, josta kuolemanrangaistus oli poistettu. Toisten mielestä taas sivistysvaltion mitta oli rangaistuksen tehokkuus. Kuolemanrangaistus ehkäisi tehokkaasti rikoksen uusimisen.

Satakuntalainen osakunta järjesti pian IS:n kirjoituksen jälkeen keskustelutilaisuuden kuolemanrangaistusasian tiimoilta. Tilaisuutta johti varatuomari Helvi Sipilä ja keskustelijoina oli jälleen maan johtavia oikeusoppineita. Asiasta uutisoitiin näyttävästi sekä Uusi Suomessa, että

¹¹⁴ IS 19.5.1953.

¹¹⁵ Valtioapäiväasiakirja n:o 99/1949, 2.

Helsingin Sanomissa. Keskustelussa kuolemanrangaistusta puollettiin ja vastustettiin. Uutisoiti oli tarkkaa ja siinä tuotiin esille tasapuolisesti molempien kantojen perustelut.¹¹⁶ Lukijat saivatkin paljon ajateltavaa asiantuntijoiden alustuksen perusteella. Keskustelutilaisuus käytiin samaan aikaan kuin Kilpiäisen oikeudenkäynti oli jo alkanut. Edellisenä päivänä oli lisäksi saatu oikeusministerin kielteinen vastaus eduskuntakyselyyn rangaistuksen palauttamiseksi. Näiltä osin keskustelu käytiin liian myöhään. Keskustelutilaisuus oli kuitenkin merkittävä tapahtuma, joka osoitti, että kansalaisten käymää keskustelua yleisönosastoilla seurattiin ja heidän näkemyksiinsä haluttiin ottaa kantaa. Keskustelutilaisuuden järjestäminen Kilpiäisen oikeudenkäynnin alla oli kenties tarkoitus myös rauhoittaa kansalaisten kuohuksissa olevia mieliä.

6.3 Vähälläpä neljän ihmisen murhasta pääsee

Kansanedustaja Aune Innalan johdolla kuolemanrangaistuksen palauttamisesta Suomen rikoslakiin tehtiin eduskuntakysely 17.4.1953. Kyselyn tarpeellisuus perusteltiin Soson tapauksen aiheuttamalla kansalaisten turvallisuudentunteen horjumisella. Kansalaisten keskuudessa oli herännyt huoli valtiiovallan toimista kansalaisten turvaamiseksi. Eduskuntakyselyn varsinaisen kysymyksen sisältö oli seuraava:

”Onko Hallitus harkinnut nykyistä tehokkaamman suojaamistoimenpiteen, kuolemanrangaistuksen, käytäntöönsaattamista sellaisten viime aikoina tapahtuneiden yhteiskuntaa järkyttäneiden raakojen väkivaltarikoksien kuin ryöstömurhien ehkäisemiseksi vastaisuudessa; ja jos näin on, aikooko Hallitus antaa eduskunnalle, ja milloin, esityksen joulukuun 2 päivänä 1949 annetun lain kuolemanrangaistuksen poistamisesta rauhan aikana muuttamisesta siten, että kuolemanrangaistukseen voitaisiin tuomita myös rauhan aikana tehdyistä murhista?”¹¹⁷

Kyselyssä korostettiin ryöstömurhien raakuutta. Kuolemanrangaistus haluttiin voimaan nimenomaan kansalaisten turvallisuuden vuoksi. Paitsi että se eliminoisi murhaajan uusimasta tekoaan, se myös toimisi pelotteena niin, ettei vastaavia tapauksia pääsisi enää sattumaan. Innalan lisäksi kyselyn oli allekirjoittanut yhdeksän muuta kansanedustajaa. Oikeusministeri Sven

¹¹⁶ HS 21.5.1953; US 21.5.1953.

¹¹⁷ Valtiopäiväasiakirjat 1953, 834–835.

Högström vastasi kyselyyn 15.5.1953. Hänen mukaansa hallitus ei nähnyt aiheelliseksi lain muuttamista.¹¹⁸ Vastausta ei sen enempää perusteltu. Vuonna 1949 kuolemanrangaistuksen poistavasta laista oli käyty tiukkaa keskustelua ja sen hyväksyminen oli pitkällisen valmistelun tulos. Yksittäisen rikoksen perusteella ei ollut tarpeellista palata vanhaan järjestelmään. Kuolemanrangaistuksen kannattajille päätös oli luonnollisesti pettymys.

Kilpiäinen tuomittiin lauantaina 23.5.1953 neljästä eri murhasta ja yksinteoin tehdystä ryöstöstä, kustakin elinkautiseen kuritushuonerangaistukseen¹¹⁹ ja menettämään kansalaisluottamuksensa ainiaaksi. Lisäksi Kilpiäinen veloitettiin suorittamaan korvauksia muun muassa Niemen perheen omaisille sekä Rautatiehallitukselle.¹²⁰ Tuomiosta uutisoitiin heti seuraavan päivän lehdissä. Oikeudenkäyntiä oli seurattu sanomalehtien palstoilla hyvin tiiviisti ja kaikista käänteistä oli raportoitu. Tuomion julistamisesta kertovat uutiset olivat kuitenkin huomattavasti lyhyempiä kuin aiemman reportaasit (ks. taulukko 2, liite1). Jutuissa tyydyttiin ainoastaan kertomaan oikeudenpäättös. Järkyttävä tapahtumasarja oli saanut pisteensä ja näyttikin siltä, ettei sanomalehdistössä ollut aiheeseen enää sanottavaa. Tuomion jälkeen uutisointi asian tiimoilta loppui tyystin.

Kilpiäisen oli raportoitu vangittuna ollessaan olevan huolissaan mahdollisesta kuolemanrangaistuksesta. Hän oli ilmeisesti tietoinen suuren yleisön mielipiteestä ja asian tiimoilta virinneestä kiivaasta keskustelusta. Oikeuden luettua Kilpiäiselle tuomion, hänen raportoitiin tokaisseen selliin vietäessä vartijalle, että ”vähälläpä sitä neljästä murhasta pääseekin”.¹²¹ Tämä aiheutti ymmärrettävästi kuohuntaa ihmisten keskuudessa ja Kilpiäisen koettiin naureskelevan Suomen oikeusjärjestelmälle. Lausahdus puolsi kuolemanrangaistusta vaativien kansalaisten näkemyksiä, sillä murhaaja ei tuntunut olevan elinikäisestä vankilatuomiosta millänsäkään. Monet myös varmasti pelkäsivät, että hänet aikanaan armahdettaisiin ja hän pääsisi takaisin ihmisten keskuuteen. Kuolemanrangaistuksen palauttamisen osalta peli oli kuitenkin jo menetetty ja katseet kääntyivät kovennetun vankeusrangaistuksen puoleen.

Soson tapauksen johdosta Suomen lakia muutettiin rangaistusten täytäntöönpanon osalta. Kuritushuonerangaistus oli jaettu kolmeen luokkaan, jotka olivat pakkoluokka, oppiluokka ja

¹¹⁸ Valtiopäiväasiakirjat 1953, 835.

¹¹⁹ Kuritushuonerangaistus on tavallista vankeusrangaistusta ankarampi. Vanki sijoitetaan yksinäisselliin, jolloin hänellä ei ole yhteyttä muihin ihmisiin.

¹²⁰ Antikainen 1977, 411.

¹²¹ esim. HS 24.5.1953.

koeluokka. Pakkoluokka tarkoitti rangaistuksen kärsimistä yksinäissellissä. Oppiluokkaan vanki siirrettiin rangaistuksen edetessä, jolloin hän vietti yksinäissellissä ainoastaan vapaa-ajat ja yöt. Koeluokka vastasi normaalia vankeusrangaistusta. Aikaisemmin kuritushuonerangaistuksen saanut vanki aloitti tuomionsa kärsiminen suoraan oppiluokasta. Mikäli hän oli rikoksenuusija, eli kärsinyt tuomiotaan edeltäneen viiden vuoden aikana vapausrangaistuksen, hänet voitiin tuomita pakkoluokkaan. Tämä laki oli ollut Suomessa voimassa vuodesta 1944 alkaen. Soson tapauksen johdosta lakia rangaistusten täytäntöönpanosta uudistettiin 9.7.1953 siten, että kaikki kuritushuoneeseen tuomitut vangit joutuvat aloittamaan rangaistuksensa kärsimisen pakkoluokasta. Tosiasiassa kyseessä ei ollut uudistus, vaan lainmuutoksella palattiin vuotta 1944 edeltäneeseen järjestelmään. Pakkoluokassa vankia oli säilytettävä vähintään neljä kuukautta. Tällä toimenpiteellä haluttiin päästä eroon siitä vaikeudesta, ketä olisi vankeinhoidollisesti käsiteltävä ensikertalaisena ja ketä uusijana. Kaikki vangit olisivat rangaistuksen täytäntöönpanon osalta tasavertaisessa asemassa. Soson tapauksessa Kilpiäinen pääsi ensikertalaisena aloittamaan kuritushuonerangaistuksensa oppiluokassa, mitä pidettiin rikospoliittisesti arveluttavana. Kuritushuonerangaistus tuomittiin erittäin törkeissä tapauksissa, joten täytäntöönpanossakaan ei ollut syytä noudattaa lievempää käsittelyä. Rangaistuksen kärsimisen aloittamisen pakkoluokasta uskottiin myös vaikuttavan rikollisuuteen yleisestävällä tavalla ja ylläpitävän vankilakuria tehokkaammin. Ensikertalaisten tapauksessa pakkoluokassa oloaika voitaisiin kuitenkin tarvittaessa supistaa.¹²² Uuden lain mukaan pakkoluokkaan määrättävien vankien lukumäärä oleellisesti laajentui. Suomessa ei kuitenkaan ollut varsinaista pakkolaitosta ehditty rakentamaan, joten laki määrättiin tulemaan voimaan vasta 1.7.1954, jotta muun muassa Turun ja Sukevan keskusvankiloiden osastot olisi ehditty korjata ja laajentaa. Vankeinhoitolaitoksen piirissä uudistuksen viivästyminen nähtiin osoituksena sille osoitettujen taloudellisten edellytysten niukkuudesta.¹²³ Kilpiäinen kärsi vankeusrangaistustaan kaksikymmentä vuotta. Armonanomuksistaan huolimatta hän ei päässyt vapauteen, vaan kuoli vankilassa 4.11.1973¹²⁴. Kilpiäisen kohdalla elinkautinen tuomio muuttui kuolemanrangaistukseksi.

¹²² Lainvalmistelulautakunnan julkaisuja n:o 3/1953, 4122/53.

¹²³ Uusi vankeinhoitolehti n:o 9-10/1953, 126.

¹²⁴ Antikainen 1977, 406.

7 Yhteenveto

Soson pysäkkirakennuksessa vuoden 1953 pitkäperjantaina tapahtunut, neljän ihmisen hengen vaatinut ryöstömurha, kohahdutti koko Suomea. Uhriksi joutuneet kuuluivat kaikki samaan perheeseen ja yksi heistä oli vasta pieni lapsi. Kaikki joutuivat silmittömän väkivallan kohteiksi omassa kodissaan kirkollisena juhlapyhänä, mikä oli omiaan tekemään tapahtuneesta vieläkin hirvittävämmän. Sotien jälkeen hiljalleen alentuneiden rikollisuuslukujen ansiosta suomalaisten turvallisuudentunne oli kasvanut, mutta Soson tapauksen vaikutuksesta tuo tunne järkkäyi, sillä rikoksen uhriksi saattoi joutua jopa omassa kodissaan.

Parantuneen taloudellisen tilanteen ja sanomalehtien kehityksen vuoksi yhä useampiin suomalaiskoteihin tuli sanomalehti 1950-luvulla, joten kotimaan tapahtumia pystyttiin seuraamaan yhä tehokkaammin. Tiedonvälitys oli myös entistä nopeampaa, joten uutiset olivat tuoreita. Rikosuutiset ovat kiinnostaneet ihmisiä kautta aikojen ja suurien, mehevien otsikoiden avulla irtonumeroiden myynti kasvaa. Soson tapauskin sai paljon palstatilaa ja tapahtumien kehitystä seurattiin tarkasti. Uutisointi oli valtakunnan suurimpien sanomalehtien, Helsingin Sanomien ja Uusi Suomen osalta pääosin neutraalia, mutta ajoittain niidenkin otsikointi tapauksen tiimoilta oli värikästä. Teon raakuus sävytti otsikoita ja esimerkiksi tekijä tunnettiin yleisesti Soson joukkomurhaajana. Oulun seudun paikallislehti Kaleva uutisoi tapauksesta hyvin laajasti. Paikallislehdelle tyypillisesti siinä analysoitiin tapahtumia laajemmin ja haastateltiin useampia asianosaisia kuin muissa lehdissä. Kalevassa julkaistiin myös eniten kuvia, jotka luonnollisesti kiinnostivat lukijoita.

Soson tapauksesta seurasi Suomessa ainutlaatuinen julkinen keskustelu kuolemanrangaistuksen palauttamisesta rauhanajan rikoksista Suomen lainsäädäntöön. Ainoastaan reilut kolme vuotta aiemmin rangaistus oli siitä poistettu. Helsingin Sanomien ja Uusi Suomen yleisönosastopalstoilla keskustelua alettiin käydä kiivaasti pian ensimmäisten uutisten ilmestyttyä ja päättäjiltä vaadittiin toimia. Keskustelun sävy oli hyvin tiukkaa ja käytännössä kaikki kirjoittajat kannattivat kuolemanrangaistusta. Soson murhaajan kaltaisilla ihmisillä ei katsottu olevan oikeutta elää. Ilta-Sanomien vei keskustelun virallisempaan suuntaan tekemällä gallupin asiantuntijoiden mielipiteistä. Heidän näkemyksensä asiaan oli päinvastainen tavallisten kansalaisten mielipiteeseen verrattuna. Tämä kiihdytti entisestään yleisönosastokirjoittelua, sillä kirjoittajat kokivat, ettei heidän mielipiteilleen annettu arvoa. Kansanedustaja Aune Innala kuitenkin tarttui toimeen ja teki kuolemanrangaistuksen palauttamisesta eduskuntakyselyn hallitukselle 17.4.1953. Toukokuussa

oikeusministeri vastasi kyselyyn ilmoittamalla, että lakimuutokseen ei ole aihetta. Tämä oli suuri pettymys monelle suomalaiselle Soson joukkomurhaan syyllistyneen Väinö Kilpiäisen oikeudenkäynnin alla. Kilpiäinen tuomittiin neljään elinkautiseen, mikä monien mielestä oli liian lievä rangaistus. Vankilassa hänen ylläpidostaan huolehdittiin verovaroilla, mikä oli ehdoton väärä.

Kuolemanrangaistusta ei Suomen lainsäädäntöön koskaan kovasta polemiikista huolimatta palautettu, mutta Soson tapahtumat toimivat kuitenkin sysäyksenä vankeusrangaistusten täytäntöönpanon koventamisessa. Tapauksen jälkeen lakia muutettiin niin, että kaikki kuritushuoneeseen tuomitut joutuivat aloittamaan kärsimisensä pakkoluokasta. Kilpiäisen vankeusrangaistus jatkui yksinäisenä pakkoluokasta pääsemisen jälkeenkin, sillä muut vangit karttelivat häntä. Kilpiäinen ei koskaan saanut armahdusta, vaan kuoli vankilassa kahdenkymmenen vuoden istumisen jälkeen.

Soson tapauksen aiheuttama reaktio suuressa yleisössä oli kiivas. Teko oli järkyttävä, mutta sen saamat mittasuhteet julkisessa keskustelussa hakivat vertaistaan. Viisikymmenluvun ilmapiirin huomioon ottaen ihmisten reaktiot olivat kuitenkin ymmärrettäviä. Sodan jälkeen elettiin jälleenrakennuksen aikaa ja elämä alkoi pikkujalaa näyttää valoisammalta. Elintaso koheni ja samalla rikollisuusluvut olivat kääntyneet laskuun. Ainakin näennäisesti elettiin jo turvallisemmassa maassa. Koti, uskonto ja isänmaa olivat pyhiä arvoja, joita Kilpiäinen piti pilkkanaan tunkeutumalla pitkäperjantaina uhrien kotiin. Uhrit voidaan lisäksi nähdä symbolina koko Suomen kansalle. Viattoman, työtätekevän perheen kimppuun hyökättiin heidän omassa kotonaan. Koko elämänsä raataneena perheen vanhempien kohtalona oli kuolla juuri ennen eläkkeelle pääsyä. Suomi oli vasta selviämässä sodan rasituksista. Samalla tavalla kuin Niemen perhe, se oli taistellut olemassaolonsa puolesta. Kilpiäisen teko katkaisi koko sen positiivisen kehityksen johon suomalaiset olivat tuudittautuneet jo muutaman vuoden ajan. Niinpä hän ei hyökännyt ainoastaan Niemen perhettä, vaan koko Suomen kansaa vastaan. Mitä raaemmasta rikoksesta on kyse, sitä ankarampaa rangaistusta usein vaaditaan. Kilpiäisen teko oli monella tapaa äärimmäinen ja niinpä kuolemanrangaistus koettiin ainoaksi mahdolliseksi rangaistukseksi.

Lähteet ja kirjallisuus

Painamattomat lähteet:

Oulun kaupungin poliisilaitos, Lääninrikospoliisikeskus, Oulu.
Poliisitutkintapöytäkirja numero 34/55 (PTptk 34/55).

Painetut lähteet:

Oulun kaupungin poliisilaitos, Lääninrikospoliisikeskus.
Poliisitutkintapöytäkirja numero 34/55 (PTptk 34/53).

Suomen valtiopäiväasiakirjat 1949 ja 1953.

Lainvalmistelukunta 1953.

Lainvalmistelulautakunnan julkaisuja n:o 3/1953.

Sanomalehdet:

Helsingin Sanomat 5.4.1953–5.6.1953.

Ilta-Sanomat 5.4.1953–5.6.1953.

Kaleva 5.4.1953–5.6.1953.

Uusi Suomi 5.4.1953–5.6.1953.

Kirjallisuus:

Alkio, Paavo 1935. Kuolemanrangaistuksesta. Vaasa.

Alvesalo, Anne & Korander, Timo 2000. Rikosmedian pelko: kannanotto suomalaiseen rikosjournalismiin. Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 2000, toim. Noppari, Elina & Torkkola, Sinikka. Tampereen yliopisto, 75–89.

Antikainen, Tuure 1977. Kammottava pitkäperjantai. Teoksessa Pohjolan poliisi kertoo 1977, toim. Heiman, O. Elanders Boktryckeri AB, Ruotsi, 391–412.

Anttila, Inkeri & Törnudd, Patrik 1970. Kriminologia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja n:o 154, Porvoo.

Anttila, Inkeri 1986. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki.

Arolainen, Teuvo 1999. Käräjät mediassa. Teoksessa Journalismikritiikin vuosikirja 1999, toim. Laiho, Marianna & Torkkola, Sinikka, Tampereen yliopisto, 124–141.

Ervasti, Kaijus 1992. Murhamiehen muotokuva. Matti Haapoja 1845–1895. VAPK-kustannus, Helsinki.

Haataja, Lauri 1992. Kahvia, kahvia ja Sinettiteetä. Teoksessa Suomi silloin kerran: näin elettiin vuosina 1944–1956, toim. Linnilä, Kai & Utrio Meri. Tammi, Helsinki, 187–189.

Heinonen, Visa 2008. Vapaa-aika, matkailu, harrastukset. Teoksessa Suomalaisen arjen historia 4: hyvinvoinnin Suomi, toim. Häggman, Kai et.al. WS Bookwell Oy, Porvoo, 110–125.

Heinonen, Visa 1999. Suomalaisten elinolot 1950-luvun alkaessa. Teoksessa Täysiä vuosia: vuoden 1950 muotokuva, toim. Haavikko, Anna-Liisa. Art House Oy, Smedjebacken, 30–44.

Hemánus, Pertti 1966. Helsingin sanomalehtien rikosaineisto. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 6, Tampere.

Iltanen, Jussi 2009. Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat. Karttakeskus, Keuruu.

Julku, Kyösti 1987. Valkean kaupungin vaiheet: Oulun historiaa. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Jyväskylä.

Kekkonen, Jukka 2006. Taistelua rikollisuutta vastaan? Näkökulmia kuolemanrangaistuksen historiaan. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 268, Vammala, 101–116.

Kekkonen, Jukka 1991. Autonomian ajan rikosoikeus. Teoksessa Suomen oikeushistorian pääpiirteet: sukuvallasta moderniin oikeuteen, toim. Letto-Vanamo, Pia. Gaudeamus, Jyväskylä, 258-269.

Keskisarja, Teemu 2008. Suomen ainoa sarjamurhaaja. Juhani Adaminpojan rikos ja rangaistus. Atena kustannus Oy, Jyväskylä.

Kilpi, Timo 2007. Uutisia, historiaa ja puheenaiheita: Ilta-Sanomat 75v. WS Bookwell, Porvoo.

Kivivuori, Janne 2008. Rikollisuuden syyt. Nemo, Jyväskylä.

Kivivuori, Janne & Kemppe, Sari & Smolej, Mirka 2002. Etusivujen väkivalta: väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980-2000. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Koskivirta, Anu & Forsström, Sari 2002 (toim.). Manslaughter, fornication and secretarianism. Norm-breaking in Finland and the Baltic area from mediaeval to modern times. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia humaniora 319, Saarijärvi.

Kuisma, Markku 2008. Yy-Suomesta Euroopan Unioniin. Teoksessa Suomalaisen arjen historia 4: hyvinvoinnin Suomi, toim. Häggman, Kai et.al. WS Bookwell Oy, Porvoo, 11–25.

Laine, Matti 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2007, Jyväskylä.

Laine, Markus & Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Tapaustutkimuksen taito, toim. Laine, Markus et.al. Gaudeamus, Helsinki, 9-40.

Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko 1994. Näkökulmia rikollisuuteen. Hanki ja jää, Tampere.

Lappi-Seppälä 1982. Teilipyörästä terapiaan: piirteitä rangaistusjärjestelmän historiasta. Vankeinhoidon historiaprojektin julkaisu n:o 9, Helsinki.

Lehti, Martti 2001. Väkivallan hyökyaalto: 1900-luvun alkuvuosikymmenten henkirikollisuus Suomessa ja Luoteis-Virossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 178, Helsinki.

Löyttyniemi 1988. Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle. Teoksessa Suomen sanomalehdistön historia, toim. Tommila, Päiviö. Kustannuskiila Oy, Jyväskylä, 307–427.

Manninen, Turo 1995. Oulun kaupungin historia 6: 1945–1990. Oulun kaupunki, Jyväskylä.

Mäkipää, Leena 2004. Henkirikos Ilta-Sanomissa: journalistisen kulttuurin murros ja rikosjournalismi. Poliisiammattikorkeakoulu, Espoo.

Salminen, Esko 1988. Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980. Teoksessa Suomen lehdistön historia 3, toim. Tommila, Päiviö. Kustannuskiila Oy, Jyväskylä, 141–300.

Sellin, Thorsten 1980. The Penalty of Death. Sage publications n:o 102, Beverly Hills, California.

Simon, Rita & Blaskovich, Dagny 2002. A Comparative Analysis of Capital Punishment: Statues, Policies, Frequencies, and Public Attitudes the World Over. Lexington Books, Lanham, Usa.

Sipilä, Jorma & Anttonen, Anneli 2008. Miten hyvinvointivaltio muutti elämäämme. Teoksessa Suomalaisen arjen historia 4: hyvinvoinnin Suomi, toim. Häggman, Kai et.al. WS Bookwell Oy, Porvoo, 44–69.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo 1998. Sanomia kaikille: suomen lehdistön historia. Oy Edita Ab, Helsinki.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Utrio, Kaari 1992a. Häveliäisyys. Teoksessa Suomi silloin kerran: näin elettiin vuosina 1944–1956, toim. Linnilä, Kai & Utrio Meri. Tammi, Helsinki, 130–131.

Utrio, Kaari 1992b. Hellästi sun sijoittaisin kihlasormukseen. Teoksessa Suomi silloin kerran: näin elettiin vuosina 1944–1956, toim. Linnilä, Kai & Utrio Meri. Tammi, Helsinki, 132–133.

Virtapohja, Kalle 2000. Rikoksen uhri ei paljon paina. Teoksessa journalismikritiikin vuosikirja 2000, toim. Noppari, Elina & Torkkola, Sinikka. Tampereen yliopisto, 79–89.

West. Louis 1999. Kuolemanrangaistuksen psykiatriset vaikutukset. Teoksessa Mielen valtaa: psykiatrian lukemisto, toim. Taipale, Ilkka. Psykiatrian Yhteistyö ry, Juva, 73–83.

Ylikangas, Heikki 1983. Miksi oikeus muuttuu: laki ja oikeus historiallisen kehityksen osana. WSOY, Juva.

Ylikangas Heikki 1988. Valta ja väkivalta keski- ja uuden ajan taitteen Suomessa. WSOY, Juva.

Ylikangas, Heikki 1999. Väkivallasta sanan valtaan. Suomalaista menneisyyttä keskiajalta nykypäiviin. WSOY, Juva.

Lehdet:

Uusi vankeinhoitolehti n:o 9-10/1953.

Sähköiset lähteet:

Nordea rahanarvonkerroin:

<http://service.nordea.com/nordea-openpages/fi/calculators/moneyValue.action>, luettu 14.7.2008.

Muhoksen kunnan kotisivut:

<http://www.muho.fi/hallintopalvelut/historia>, luettu 30.7.2008.

<http://www.muho.fi/kunta/armi-kuusela-naisista-kaunein>, luettu 30.7.2008.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos:

<http://www.optula.om.fi>

Eduskunta, kansanedustajat 1907-:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?\\${APPL}=hetekaue2&\\${BASE}=HETEKAE2
&\\${THWIDS}=77.17/1222660517_349396&\\${oohtml}=hex/hx3510&\\${html}=hex/hx3510&\\${sn
html}=hex/hxnosynk](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?${APPL}=hetekaue2&${BASE}=HETEKAE2&${THWIDS}=77.17/1222660517_349396&${oohtml}=hex/hx3510&${html}=hex/hx3510&${snhtml}=hex/hxnosynk)

LIITE 1

Taulukko 2. Soson tapauksen uutisointi palstamillimetreittäin

1953	HS	US	Kaleva	IS
5.huhti	665	470	1725	
6.huhti				
7.huhti	170	115		75
8.huhti	485	465	880	110
9.huhti	415	230	775	240
10.huhti	690	705	1660	30
11.huhti	180	495	190	35
12.huhti		90		
13.huhti				
14.huhti	50	45	225	
15.huhti	185			
16.huhti	470	255	425	1140
17.huhti				
18.huhti	75	210		320
19.huhti	340	110	430/280	
20.huhti	1835	405		420
21.huhti			1340	
22.huhti				
23.huhti				
24.huhti			420	
25.huhti	140	50	55	
26.huhti	50			
27.huhti				
28.huhti				
29.huhti				
30.huhti				
1.touko				
2.touko				
3.touko				
4.touko				
5.touko			65	
6.touko	55	45		
7.touko				
8.touko				
9.touko	160			
10.touko				
11.touko				
12.touko				
13.touko				
14.touko				
15.touko				
16.touko			75	
17.touko	80	75		
18.touko				
19.touko				530
20.touko	60	70		300
21.touko	870/780	915/565	2585	960
22.touko	985	1235	1430	360
23.touko	725	1390	1630	60
24.touko	535	435	1150	
yhteensä	8350	6895	14630	4580

Lähde: HS, US, Kaleva ja IS 5.4.1953–24.5.1953

*lehdessä on ilmestynyt uutinen koskien sekä Sosoa, että kuolemanrangaistuskeskustelua

Taulukko 3. Soson tapauksen uutisointi

1953	HS	US	Kaleva	IS
5.huhti	x	x	x	
6.huhti				
7.huhti	x	x		x
8.huhti	x	x	x	x
9.huhti	x	x	x	x
10.huhti	x	x	x	x
11.huhti	x	x	x	x
12.huhti		x		
13.huhti				
14.huhti	x	x	x	
15.huhti	x			
16.huhti	x	x	x	x
17.huhti				
18.huhti	x	x		x
19.huhti	x	x	x/x*	
20.huhti	x	x		x
21.huhti			x	
22.huhti				
23.huhti				
24.huhti			x	
25.huhti	x	x	x	
26.huhti	x			
27.huhti				
28.huhti				
29.huhti				
30.huhti				
1.touko				
2.touko				
3.touko				
4.touko				
5.touko			x	
6.touko	x	x		
7.touko				
8.touko				
9.touko	x			
10.touko				
11.touko				
12.touko				
13.touko				
14.touko				
15.touko				
16.touko			x	
17.touko	x	x		
18.touko				
19.touko				x
20.touko	x	x		x
21.touko	x/x*	x/x*	x	x
22.touko	x	x	x	x
23.touko	x	x	x	x
24.touko	x	x	x	
yhteensä	23	21	18	13

Lähde: HS, US, Kaleva ja IS 5.4.1953–24.5.1953

x: uutinen julkaistu etusivulla

* lehdessä on ilmestynyt uutinen koskien sekä Sosoa, että kuolemanrangaistuskeskustelua

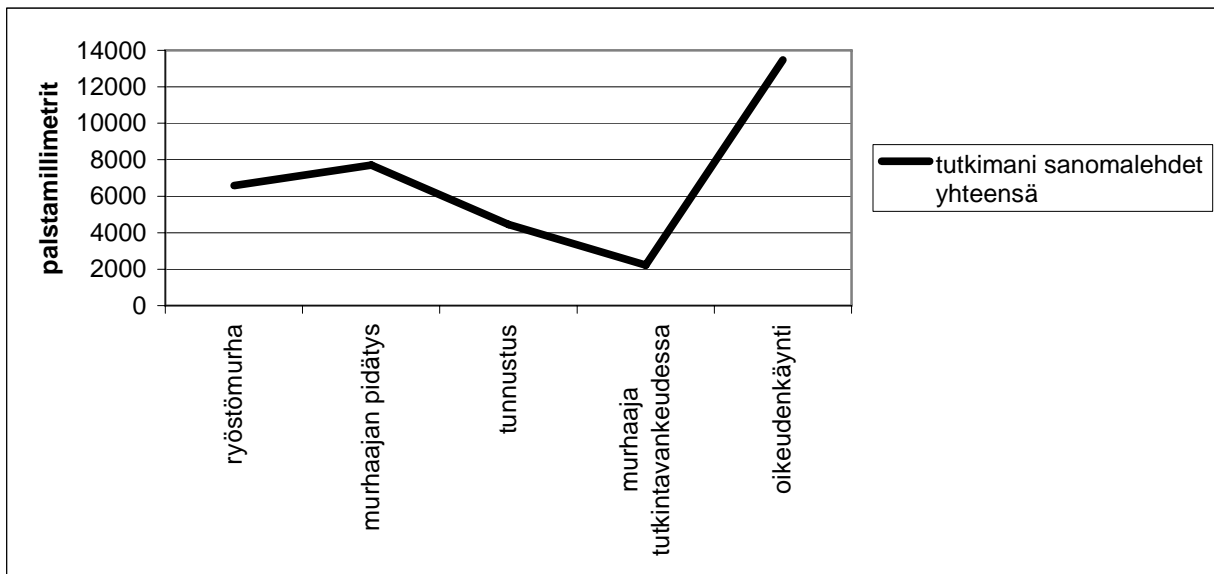
LIITE 3

Taulukko 4. Soson tapauksen uutisointi palstamillimetreittäin tapahtumien mukaan jaoteltuna

	1953	HS	US	Kaleva	IS
Ryöstömurha	5.4–9.4	1735	1280	3380	185
Murhaajan pidätys	10.4–18.4	1650	1800	2500	1765*
Tunnustus	19.4–21.4	2175	515	1340	420
Murhaaja tutkintavankeudessa	22.4–20.5	545	240	615	830
Oikeudenkäynti	21.5–24.5	2245	3060	6795	1380
	yhteensä	8350	6895	14630	4580

Lähde: HS, US, Kaleva ja IS 5.4.1953–24.5.1953

*IS uutisoi pidätyksestä jo 9.4.1953, mutta yhdenmukaisuuden vuoksi palstamillimetrit on sijoitettu tähän kohtaan

Kuvio 1. Tutkimieni sanomalehtien uutisointi Soson tapauksesta palstamillimetreittäin tapahtumien mukaan jaoteltuna

Lähde: HS, US, Kaleva ja IS 5.4.1953–24.5.1953

LIITE 4

Taulukko 5. Uutisoinnin ja yleisönosastokirjoittelun suhde HS:ssa ja US:ssa

1953	HS	yleisö	US	yleisö
5.huhti	x		x	
6.huhti				
7.huhti	x		x	
8.huhti	x	x	x	
9.huhti	x		x	
10.huhti	x	x	x	
11.huhti	x	x	x	
12.huhti		x	x	
13.huhti				
14.huhti	x	x	x	
15.huhti	x	x		
16.huhti	x		x	
17.huhti		x		
18.huhti	x	x	x	
19.huhti	x		x	
20.huhti	x		x	
21.huhti		x		
22.huhti		x		
23.huhti		x		
24.huhti				
25.huhti	x		x	x
26.huhti	x			
27.huhti				
28.huhti		x		
29.huhti				x
30.huhti		xx		
1.touko				
2.touko				
3.touko				
4.touko				
5.touko				
6.touko	x		x	
7.touko				
8.touko		x		
9.touko	x			
10.touko				
11.touko				
12.touko				x
13.touko				
14.touko				
15.touko				
16.touko				x
17.touko	x		x	x
18.touko				
19.touko				
20.touko	x		x	
21.touko	x		x	x
22.touko	x		x	x
23.touko	x		x	
24.touko	x		x	
25.touko				
26.touko		x		
27.touko				
28.touko				
29.touko				x
30.touko				
31.touko				
1.kesä		x		

Lähde: HS ja US 5.4.1953–1.6.1953

x: uutinen julkaistu etusivulla